

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ»

Ιπποκράτης Δασκαλάκης *

Οκτώβριος 2015

ΣΚΟΠΟΣ

Η παρουσίαση και ανάλυση αφενός της υψηλής στρατηγικής των κύριων πρωταγωνιστών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Α΄ΠΠ), ή απλώς Μεγάλου Πολέμου, που οδήγησε στον πρώτο παγκόσμιο «ολοκληρωτικό πόλεμο» και αφετέρου της στρατιωτικής στρατηγικής και των αδυναμιών της να υπερβεί και να εκμεταλλευτεί κατάλληλα τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η αποτυχία της στρατηγικής, σε αμφότερες της διαστάσεις της, είχε ως αποτέλεσμα μια άνευ προηγουμένου αιματοχυσία που κατέληξε στην αναδιάταξη του ευρωπαϊκού χάρτη και των παγκόσμιων ισορροπιών.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Οποιαδήποτε ανάλυση του Α΄ΠΠ στρέφεται στην αναζήτηση των αιτίων που οδήγησαν σε αυτόν, με το φιλολογικό ερώτημα εάν ο συγκεκριμένος πόλεμος ήταν πράγματι αναπόφευκτος. Εκατοντάδες, περισσότερο ή λιγότερο αξιόλογα έργα έχουν γραφεί τα οποία και επισημαίνουν τις παρακάτω - αντικρουόμενες ορισμένες φορές- υποθέσεις (ή συνδυασμούς τους) ως πιθανά αίτια της εκρήξεως του πολέμου:

- Ένα άκαμπο σύστημα κρατικών συμμαχιών σε συνδυασμό με τη μυστική διπλωματία των χωρών.
- Αίσθημα ανασφάλειας της Γερμανίας (το επικαλούμενο και σύνδρομο «περικύκλωσης»-Einkreisung) και η προσπάθεια της να το υπερβεί με άκομψο τρόπο, προκαλώντας αντίστοιχες ανησυχίες (διλήμματα ανασφάλειας) σε όλους τους γείτονες της.
- Ισχυροποίηση και άνευ ορίων επεκτατική πολιτική της Γερμανίας (Weltpolitik).
- Ατελέσφοροι ανταγωνισμοί εξοπλισμών σε ξηρά και θάλασσα.
- Αναγνώριση εκ μέρους της Γερμανίας της αδυναμίας της να κερδίσει την κούρσα των εξοπλισμών σε στεριά και θάλασσα διαβλέποντας παράλληλα σταδιακή αύξηση της σχετικής ισχύος των αντιπάλων της και ειδικά της Ρωσίας.
- Αποικιακοί ανταγωνισμοί.

- Στρατιωτικοί μηχανισμοί κινητοποιήσεως εκτός κάθε πολιτικού ελέγχου, με αυστηρά χρονοδιαγράμματα και αδυναμία του πολιτικού κόσμου να αντιληφθεί (αλλά και του στρατιωτικού κόσμου να εξηγήσει) τις συνέπειες της ενεργοποίησεως τους.
- Επικράτηση εθνικιστικού-μιλιταριστικού πνεύματος στις κοινωνίες της Ευρώπης.
- Ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις, σε συνδυασμό με αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα και αναζήτηση κερδών του κεφαλαίου.
- Συσσωρευμένες και καταπιεσμένες λαϊκές δυνάμεις και αχαλίνωτοι εθνικισμοί ιδίως των νέων εθνικών κρατών.
- Αποτυχία των πολιτικών και διπλωματών των μεγάλων δυνάμεων να καταστήσουν εμφανή τα εθνικά συμφέροντα, τις δεσμεύσεις και τις επιδιώξεις των χωρών τους.
- Επιπόλαιες πολιτικές αποφάσεις, λανθασμένες εκτιμήσεις, αδυναμίες στρατηγικής ανάλυσης και μια περιρρέουσα εκατέρωθεν βεβαιότητα περί ενός σύντομου πολέμου.

Ίσως η παγκόσμια σύρραξη να οφείλεται όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο L.C.F. Turner στο έργο του «Origins of the First World War» (1970) σε μια «τραγωδία κακών υπολογισμών». Η υψηλή πιθανότητα αυτής της επισήμανσης οδήγησε τους στρατηγικούς αναλυτές στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου να μελετήσουν επισταμένως τις συνθήκες έναρξης του Α΄ΠΠ στην προσπάθεια των δύο συνασπισμών να αποφύγουν ένα ανάλογο-αλλά πιο μοιραίο -πολεμικό ξέσπασμα. Χαρακτηριστική η απάντηση ενός εκ των πρωταγωνιστών του δράματος, του Γερμανού καγκελάρου Μπέτμαν-Χόλβεγκ (Bethmann-Hollweg) όταν ρωτήθηκε πως άρχισε ο πόλεμος και αυτός σηκώνοντας τα χέρια του ψηλά απάντησε αφοπλιστικά: «Μακάρι να ήξερα».

Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Ανεξαρτήτως των αιτιών, η πλειονότητα των αναλυτών συμφωνεί ότι η αυστροσερβική διένεξη, η οποία είχε προσλάβει μεγαλύτερες διαστάσεις μετά το 1908, αποτέλεσε το μείγμα που προκάλεσε τη γενική έκρηξη. Και φυσικά δεν θα αρκούσαν οι πυροβολισμοί στο Σεράγεβο για να προκληθεί η ανάφλεξη του μείγματος εάν η υψηλή στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων δεν είχαν δημιουργήσει όλες τις απαραίτητες κατάλληλες συνθήκες. Ας προσπαθήσουμε να συνοψίσουμε τις υψηλές στρατηγικές των εμπλεκόμενων και τους στόχους και επιδιώξεις των κρατών τους συνεξετάζοντας πολιτικούς, διπλωματικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς παράγοντες (διαστάσεις υψηλής στρατηγικής).

Γερμανία: Δεκαεπτά μόλις χρόνια από την αποπομπή του καγκελάρου Μπίσμαρκ- Otto Von Bismarck (1890), από τον ανώριμο και ασταθή νέο

αυτοκράτορα Γουλιέλμο II - Wilhelm II (1888-1918), η άνευ λόγου γερμανική απειλητική διπλωματία κατάφερε να επιτύχει μια πλήρη αντιστροφή των ευρωπαϊκών συμμαχιών σε βάρος της και τη δημιουργία δύο αντιπάλων συνασπισμών. Ο Μπίσμαρκ μετά το Γαλλοπρωσικό πόλεμο (1870-1), αντιλαμβανόμενος τη μνησικακία της Γαλλίας αλλά και τις ανησυχίες των λοιπών ευρωπαϊκών δυνάμεων που προκαλούσε η ισχυροποίηση της Γερμανίας, επέδειξε μετριοπάθεια και συγκρότησε σταδιακά μια σειρά συμμαχιών-συνδέσμων ακριβώς για να αποτρέψει μια αντιγερμανική συστράτευση. Συγκεκριμένα η γερμανική διπλωματία πέτυχε να προσεγγίσει Αυστρία, Ρωσία και Ιταλία με τις παρακάτω προσπάθειες:

- Η αυstroγερμανική συμμαχία (1879).
- Ο δεύτερος σύνδεσμος των τριών αυτοκρατόρων (Αυστρία-Γερμανία-Ρωσία) (1881).
- Η Τριπλή Συμμαχία (Γερμανία- Αυστρία- Ιταλία) (1882).
- Η Συνθήκη Αντασφάλσεως μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας (1887).

Στο ευρωπαϊκό περιβάλλον εκείνης της εποχής, η Ρωσία εθεωρείτο ως η μεγαλύτερη απειλή κατά της ειρήνης με τον αγγλορωσικό ανταγωνισμό σε έξαρση εξαιτίας των τριβών των δύο δυνάμεων σε Ασία, Ινδική χερσόνησο και Στενά Βοσπόρου. Υπόβασκε επίσης η εχθρότητα Γαλλίας-Γερμανίας με την πρώτη να εποφθαλμιά την επανάκτηση της Αλσατίας και Λωρραίνης. Εντυπωσιακή ήταν η άνοδος της γερμανικής οικονομίας και η ανάπτυξη της βιομηχανίας της με το Λονδίνο όμως να κυριαρχεί απόλυτα στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στον έλεγχο των θαλασσών. Μάλιστα το 1898, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία έφτασαν στα πρόθυρα του πολέμου εξαιτίας τριβών για την κυριαρχία στην Αίγυπτο. Σχεδόν δέκα χρόνια μετά, η ανεργία, επίμονη και απειλητική γερμανική διπλωματία και συμπεριφορά πέτυχε να οδηγήσει τη Γαλλία, Ρωσία και Μεγάλη Βρετανία στο ίδιο στρατόπεδο. Τα βασικά σφάλματα της υψηλής στρατηγικής της Γερμανίας που επέτρεψαν τη σταδιακή αποδόμηση των συμφωνιών-διασφαλίσεων του Μπίσμαρκ ήταν:

- Η άνευ αποχρώντος λόγου μη ανανέωση της Συνθήκης Αντασφάλσεως με τη Ρωσία (1890). Το γεγονός αυτό ανησύχησε τη Ρωσία ως προς τις προθέσεις της Γερμανίας και την οδήγησε στη σταδιακή ενδυνάμωση της συνεργασίας της με τη Γαλλία. Η Γαλλία αναδείχτηκε σε βασικό χρηματοδότη της ρωσικής ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού. Η Γαλλορωσική προσέγγιση υπήρξε ο πυρήνας της αγγλικής, γαλλικής και ρωσικής σύμπλευσης που έγινε γνωστή ως «Τριπλή Συνεννόηση-Triple Entente» (γνωστής ως ANTANT).
- Η πρόκληση ανταγωνισμού στους ναυτικούς εξοπλισμούς με τη Μεγάλη Βρετανία μετά την απόφαση της Γερμανίας να δημιουργήσει

ισχυρό «στόλο ανοικτής θαλάσσης». Καίτοι η αρχική απόφαση της Γερμανίας δεν στόχευε στη θαλάσσια αναμέτρηση με τη Μεγάλη Βρετανία αλλά στην προστασία του εμπορίου της και την προβολή ισχύος και γοήτρου εντούτοις, προκάλεσε τη δυσπιστία και αντίδραση της τελευταίας. Αποτέλεσμα, η ένταση του ανταγωνισμού και της καχυποψίας μεταξύ των δύο χωρών και η επέκτασή τους και σε άλλους τομείς.

- Οι ανεπιτυχείς προσπάθειες σύναψης συμμαχίας με τη Μεγάλη Βρετανία με επίμονο τρόπο και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η διαχρονική βρετανική αποφυγή δέσμευσης για τα ευρωπαϊκά θέματα. Οι αποτυχημένες και αδόκιμες αυτές προσπάθειες που συνδυάστηκαν με την απειλή του ναυτικού ανταγωνισμού και άλλες αψυχολόγητες ενέργειες επέφεραν το αντίθετο αποτέλεσμα καθιστώντας μια ρεαλιστική πιθανότητα αγγλογερμανικής προσέγγισης σε αντιπαλότητα.
- Οι υπερβολικές αναφορές σε άσκηση παγκόσμιας πολιτικής (Weltpolitik) χωρίς στην πραγματικότητα να υπάρχει ένα ολοκληρωμένο και συγκεκριμένο σχέδιο προς αυτήν την κατεύθυνση. Ουδέποτε η γερμανική πολιτική πέτυχε ή προσπάθησε να συνδυάσει το νόημα ή τη σχέση της «Weltpolitik» με το γερμανικό εθνικό συμφέρον και να καθορίσει συγκεκριμένους στόχους.

Οι αποτυχίες αυτές της γερμανικής υψηλής στρατηγικής έχουν αποδοθεί πολύ εύστοχα από τον Χένρυ Κίσιγκερ (Henry Kissinger) στα διάφορα έργα του, στο γερμανικό «επαρχιωτισμό» και στην έλλειψη στρατηγικής κουλτούρας ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας πολυδιάσπασης του γερμανικού χώρου και των δικαιολογημένων αισθημάτων ανασφάλειας, αδυναμίας και περικύκλωσης.

Οι προαναφερθείσες αστοχίες της γερμανικής πολιτικής οδήγησαν, τέλη πρώτης δεκαετίας του 1900, στη συγκρότηση και αντιπαράθεση των συνασπισμών της Τριπλής Συμμαχίας (Γερμανία- Αυστρία- Ιταλία) και της Τριπλής Εγκάρδιας Συνεννόησης (Γαλλία-Ρωσία- Μεγάλη Βρετανία). Τελικά η εκ μέρους της Γερμανίας άσκηση μιας πολιτικής γοήτρου και ισχύος, χωρίς προσδιορισμένους μακροπρόθεσμους στόχους, προκάλεσε αντιγερμανικές συσπειρώσεις χωρίς να εξυπηρετεί τα πάγια συμφέροντα της χώρας.

Το πολιτικό, διπλωματικό και στρατιωτικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε την πρώτη δεκαετία του 1900 δημιούργησε τις συνθήκες αναμέτρησης των δύο συνασπισμών και η Γερμανία (όπως και άλλες χώρες) συνέχισαν με άστοχες ενέργειες να δημιουργούν ευκαιρίες ανάφλεξης. Καμία μεγάλη δύναμη δεν φαίνεται ότι στόχευε στην έκρηξη ενός ολοκληρωτικού πολέμου και κυρίως ουδείς μπορούσε να φανταστεί τις καταστροφικές συνέπειες μιας επιδιωκόμενης περιορισμένης και ελεγχόμενης σύγκρουσης. Η γερμανική πολιτική προχώρησε απερίσκεπτα σε κινήσεις που διευκόλυναν την έναρξη

της σύγκρουσης χωρίς να υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι πράγματι επιδίωκε την αναμέτρηση σε μικρότερη ή μεγαλύτερη κλίμακα.

Η γερμανική υπόσχεση του Γουλιέλμου II για άνευ όρων στήριξη (επικαλούμενη και «ανοικτή επιταγή») στη Βιέννη, το 1913 και η επιβεβαίωση της στις 06 Ιουλίου 1914 -μετά την αυστροσερβική κρίση- από τον καγκελάριο της Γερμανίας, οδήγησαν την Αυστρία στην κήρυξη του πολέμου κατά της Σερβίας (28 Ιουλίου 1914). Η γερμανική ενέργεια πιθανόν να αποσκοπούσε απλά στην ενίσχυση των δεσμών των μελών της Τριπλής Συμμαχίας καθώς το καλοκαίρι του 1913 είχε συγκρατήσει την Αυστρία από μια εμπλοκή της υπέρ της Βουλγαρίας και σε βάρος της αντίπαλης Σερβίας. Πιθανολογείται ότι η Γερμανία, βασιζόμενη στην εμπειρία της ρωσικής υποχώρησης στην ανάλογη προηγηθείσα κρίση (1908-9), να περίμενε ανάλογη εξέλιξη που θα ενδυνάμωνε περισσότερο το γόητρο της τριπλής Συμμαχίας. Ενδεχομένως όμως και να αποδέχονταν το λελογισμένο ρίσκο ενός ευρωπαϊκού σύντομου πολέμου εκτιμώντας ότι η Μεγάλη Βρετανία θα έμενε ουδέτερη ή θα αποφάσιζε να επέμβει καθυστερημένα όταν η τύχη του πολέμου θα είχε κριθεί υπέρ των κεντρικών αυτοκρατοριών. Ακόμη και η γερμανική εκτίμηση ότι η Μεγάλη Βρετανία ενδεχομένως να παρέμενε ουδέτερη στη παραβίαση της ουδετερότητας του Βελγίου αποδείχθηκε λανθασμένη (καίτοι προβάλλεται ως αναπόφευκτη η βρετανική εμπλοκή ως έσχατη επιλογή παρεμπόδισης ανάδειξης της γερμανικής κυριαρχίας στην Ευρώπη).

Πάντως δεν επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι η Γερμανία και η Αυστρία σχεδίαζαν από κοινού τον Ιούλιο του 1914 έναν ευρωπαϊκό πόλεμο. Σίγουρα πολλοί στη Γερμανία έβλεπαν τον πόλεμο ως αναπόφευκτο και αρκετοί επιθυμούσαν τη σύρραξη. Με τη μορφή που είχαν λάβει τα γεγονότα και οι συμμαχίες το 1910, υπό την αίσθηση της «περικύκλωσης» και της σε βάρος της σταδιακής ανατροπής της ισχύος, η Γερμανία ερωτοτροπούσε μεταξύ μιας προληπτικής επίθεσης ή της τηρήσεως αμυντικής στάσης και αποτροπής του πολέμου (σχέδιο Μόλτκε «πρεσβυτέρου»). Το γερμανικό Γενικό Επιτελείο προέκρινε την πρώτη λύση και αδημονούσε να θέσει σε λειτουργία το μηχανισμό της στρατιωτικής κινητοποίησης υπό την αβάστακτη χρονική πίεση που δημιουργούσαν οι ανάγκες εφαρμογής ενός σχεδίου διμέτωπου πολέμου που είχε καταρτιστεί το 1905. Τελικά, ακατανόητα εν μέρει, η γερμανική υψηλή στρατηγική παρέδωσε την πρωτοβουλία των κινήσεων στην παρορμητική Αυστρία (με τον αυτοκράτορα της πρώτης να φεύγει σε θαλάσσιες διακοπές). Αδιαμφισβήτητο όμως και το γεγονός ότι η γερμανική πολιτική ηγεσία δεν είχε ξεκάθαρες επιδιώξεις και πολιτικούς στόχους συμβατούς με την πολεμική υπερπροσπάθεια που είναι έτοιμο να εξαπολύσει το Γενικό Επιτελείο.

Γαλλία: Το πλούσιο και πολιτιστικά κυρίαρχο αλλά εσωτερικά ασταθές γαλλικό κράτος αδημονούσε να εκδικηθεί για τη συντριβή του από τη Γερμανία το 1870 και να επανακτήσει τις δύο χαμένες επαρχίες του. Η επίγνωση της στρατιωτικής, οικονομικής και δημογραφικής αδυναμίας του έναντι της

Γερμανίας το ανάγκαζε να αναζητεί συμμάχους και υποστήριξη στη θανάσιμη αναμέτρηση του με τον ισχυρότερο αντίπαλο. Η εξωτερική πολιτική του Μπίσμαρκ είχε όμως επιμελώς φροντίσει για την απομόνωση της Γαλλίας και την προσεκτική κατεύθυνση της σε αποικιακές περιπέτειες με την ελπίδα της εκτόνωσης της ενεργητικότητας της αλλά και της δημιουργίας αποικιακών τριβών κυρίως με τη Μεγάλη Βρετανία. Η γαλλική όμως υψηλή στρατηγική αντέδρασε αριστοτεχνικά εκμεταλλευόμενη τα σφάλματα της αντίστοιχης γερμανικής. Συγκεκριμένα:

- Η γαλλική υψηλή στρατηγική ορθά είχε αξιολογήσει ως μέγιστη απειλή τη γειτονική Γερμανία για την αντιμετώπιση της οποίας έπρεπε να αναζητήσει εξωτερικούς συμμάχους.
- Ορθώς επίσης αντιληφθεί πως η ανάκτηση της Αλσατίας και Λωρραίνης δεν μπορούσε να επιτευχθεί παρά μέσω μιας πολεμικής αναμέτρησης που η έκβαση της θα εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τη δημιουργία ενός δευτέρου μετώπου από τη Ρωσία.
- Η γερμανική άρνηση ανανέωσης του γερμανορωσικού «Συμφώνου Αντασφάλισεως» έδωσε την ευκαιρία στη Γαλλία να προσεγγίσει τη Ρωσία και αποδεχόμενη τους ρωσικούς όρους σύναψε ταχύτατα μια γαλλορωσική συμφωνία (1891) η οποία σταδιακά εξελίχθηκε σε συνθήκη χαλαρής συμμαχίας που αντιπαρατίθετο στην Τριπλή Συμμαχία των Κεντρικών Δυνάμεων.
- Η πλούσια αλλά δημογραφικά μειονεκτούσα Γαλλία κατέστει ο χρηματοδότης της βιομηχανικής και στρατιωτικής ανασυγκρότησης της οπισθοδρομικής αλλά υπεράριθμης Ρωσίας με μια σειρά εξόχων κινήσεων υψηλής στρατηγικής.
- Επίσης η Γαλλία αντιλαμβανόμενη τη θέση αδυναμίας της αλλά και την κύρια εναντίον της απειλή, αναγκάστηκε να περιορίσει την αποικιακή της ορμή και να προβεί σε υποχωρήσεις αποφεύγοντας μια σύγκρουση με τη Μεγάλη Βρετανία που είχε φανεί πολύ πιθανή εξαιτίας της Αιγύπτου (1898).
- Πέτυχε επίσης ένα ρήγμα στην Τριπλή Συμμαχία με την γαλλοϊταλική συμφωνία του 1902 εξασφαλίζοντας τα νότια σύνορα της από την καιροσκοπική Ιταλία.
- Οι γαλλικές επιτυχίες ολοκληρώθηκαν με τη σύναψη του διακανονισμού της αποκληθείσας ως «Εγκάρδιας Συνεννόησης» (Entente Cordiale) με τη διστακτική Μεγάλη Βρετανία. Και αυτή η συμφωνία ήταν ετεροβαρής έναντι της Γαλλίας αλλά αποκατάστησε κλίμα υφέσεως στις δύο χώρες και δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη μελλοντική πλήρη γαλλοβρετανική συνεργασία.

Η γαλλική υψηλή στρατηγική της περιόδου 1890-1910 αποδείχτηκε ρεαλιστική, με ικανότητα ιεράρχησης των απειλών, προτεραιοτήτων και στόχων, ορθή επιλογή τρόπων ενεργείας, αποφυγή εμπλοκών σε

δευτερεύοντα θέματα και εκμετάλλευση όλων των ευκαιριών με τη γαλλική διπλωματία να αποδεικνύεται αντάξια της φήμης της.

Ρωσία: Η αχανής Ρωσική Αυτοκρατορία ήταν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα ο κύριος αντίπαλος της Μεγάλης Βρετανίας. Η προς τα ανατολικά και νότια επέκταση της, την έφερε σε αντίθεση με το Λονδίνο καθώς απειλούσε τις κτήσεις και συμφέροντα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Η Ρωσία ήταν χώρα με ανεξάντλητους πόρους, τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό αλλά οι δυνατότητες της περιορίζονταν από την οπισθοδρομικότητα της κοινωνίας και την αναποτελεσματικότητα των κυβερνήσεων της. Η αντιπαλότητα της με τη Γερμανία ήταν το φυσικό επακόλουθο της γεινίασης δύο μεγάλων δυνάμεων διψασμένων για ισχύ και διακατεχομένων από εκατέρωθεν δυσπιστία.

- Η υψηλή στρατηγική της Ρωσίας, μετά και την ήττα του κριμαϊκού πολέμου (1854-5) και αντιλαμβανόμενη την σχετική αδυναμία της έναντι των ευρωπαϊκών χωρών, είχε στραφεί προς ανατολάς (επέκταση προς Ασία).
- Η άρνηση της Γερμανίας να ανανεώσει τη «Συνθήκη Αντασφάλισης» επέτεινε τις ρωσικές ανησυχίες για τις γερμανικές διαθέσεις και η στροφή προς το Παρίσι υπήρξε μονόδρομος και ορθολογική επιλογή για τη ρωσική πολιτική δεδομένης της ανάγκης κεφαλαίων αλλά και της υφιστάμενης τότε αγγλικής αντιπαλότητας.
- Η ήττα στο ρωσοϊαπωνικό πόλεμο (1904-5) κατέστησε σαφή την ανάγκη εκσυγχρονισμού του κράτους και τερμάτισε την ασιατική επέκταση της Μόσχας.
- Η ρωσική αδυναμία που ακολούθησε την ήττα από την Ιαπωνία και οι ανάγκες κεφαλαίων για την ανασυγκρότηση της οδήγησαν σε ρωσοβρετανική προσέγγιση και σύναψη μεταξύ τους συμφωνίας διευθέτησης των εξωευρωπαϊκών θεμάτων (1907).
- Τελικά, η ρωσική ενεργητικότητα στράφηκε προς τα Βαλκάνια, εκμεταλλεόμενη τους σλαβικούς λαούς και επιδιώκοντας την απόκτηση του ελέγχου των Στενών από τον «μεγάλο ασθενή» (Οθωμανική Αυτοκρατορία). Η πολιτική αυτή την έφερε σε αντίθεση με την ασθενική Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Η ρωσική κίνηση προς τα Βαλκάνια υπήρξε στρατηγικά ορθή και μάλιστα παρακινήθηκε σιωπηλά και από το Λονδίνο όσο αναφορά έναν πιθανό έλεγχο των Στενών (προτίμηση ρωσικού ελέγχου από γερμανοαυστριακό).

Συμπερασματικά, η ρωσική υψηλή στρατηγική, φρονίμως ποιούσα, κινήθηκε αρχικά προς ανατολάς για την επίτευξη των στόχων της και αντιλαμβανόμενη τα όρια των δυνατοτήτων της (ήττα από Ιαπωνία) εστράφη προς ευνοϊκότερες κατευθύνσεις (Βαλκάνια). Η υπερβολική επέκταση της Ρωσίας επέτεινε την καθυστέρηση της ανάπτυξης της και απορροφούσε την ενεργητικότητα της εκτός των ευρωπαϊκών υποθέσεων προς ικανοποίηση των

λοιπόν δυνάμεων. Η αναστροφή του ενδιαφέροντος προς τα Βαλκάνια πυροδότησε την υποβόσκουσα αντιπαλότητα με την Αυστροουγγαρία αλλά και τις εθνικιστικές διαθέσεις και διαφορές των λαών της χερσονήσου. Η μελέτη της ρωσικής υψηλής στρατηγικής καταδεικνυε ότι η Μόσχα, έχουσα πλεόνασμα εδάφους και ανθρώπων, διάλεγε ως επί το πλείστον το ρίσκο μιας σύγκρουσης και πιθανής ήττας παρά το συμβιβασμό. Η ρωσική υποχώρηση στην πρώτη κρίση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (1908-9) καθιστούσε σχεδόν απαγορευτική μια επανάληψη της, γεγονός που δεν έλαβαν υπόψη τους οι κεντρικές δυνάμεις το 1914 στη δεύτερη κρίση που ακολούθησε στα Βαλκάνια.

Μεγάλη Βρετανία: Η μη ξεκάθαρη στάση της Μεγάλης Βρετανίας στο ενδεχόμενο μιας σύρραξης στην Ευρώπη έχει κατηγορηθεί ως ένα από τα αίτια της προκλήσεως του Μεγάλου Πολέμου. Η πολιτική της «ένδοξης απομόνωσης» απέβλεπε στη διατήρηση της βρετανικής αυτοκρατορίας και ελέγχου των θαλασσιών οδών και την αποφυγή εμπλοκής στις ευρωπαϊκές διαμάχες. Ενδεχόμενη επέμβαση εξετάζονταν μόνο ως η έσχατη λύση για να μην επιτραπεί σε ένα κράτος να ανατρέψει την ευρωπαϊκή ισορροπία και να αναδειχθεί κυρίαρχη δύναμη στην ήπειρο. Η αγγλική υψηλή στρατηγική δεν μπορεί λοιπόν να κατηγορηθεί ως καιροσκοπική και ανακόλουθη καθόσον με συνέπεια τηρεί τις ίδιες αρχές τα τελευταία 200 χρόνια διεκδικώντας επάξια το ρόλο του «ευρωπαϊκού εξισορροπητή». Επίσης συνειδητά η Μεγάλη Βρετανία αποφεύγει την ανάληψη κάθε είδους δεσμεύσεων που εκτιμάει ότι δύναται να την εμπλέξουν στον ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, η Μεγάλη Βρετανία αντιμετώπισε μια κάμψη του ρυθμού της ανάπτυξης της με τη Γερμανία να την ξεπερνάει σε βιομηχανικές και τεχνολογικές επιδόσεις. Παρά την κάμψη της οικονομίας και το κόστος της διατήρησης της απέραντης αυτοκρατορίας, το Λονδίνο διατήρησε τη θέση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής πρωτεύουσας. Παρά τη δυστοκία των επισήμων δηλώσεων και δεσμεύσεων (μέρος της αγγλικής παράδοσης και φλέγματος), η υψηλή στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας έδειχνε μια αξιοθαύμαστη συνέπεια σε βάθος χρόνου. Συγκεκριμένα:

- Είχε συνειδητοποιήσει ότι η ευημερία του έθνους εξαρτάτο από την ανεμπόδιστη πρόσβαση στις αποικίες και την ελεύθερη διεξαγωγή του εμπορίου. Τις προϋποθέσεις αυτές εξασφάλιζε η ναυτική υπεροχή.
- Το κόστος διατήρησης της αυτοκρατορίας και η εξασφάλιση της θαλασσοκρατορίας ήταν υψηλό και απαγορευτικό για οποιαδήποτε άλλη χερσαία εμπλοκή.
- Η άνοδος ανταγωνιστικών δυνάμεων παγκοσμίως (ΗΠΑ, Γερμανία, Ιαπωνία) και η οικονομική κάμψη της Βρετανίας υπονόμειναν τη ναυτική κυριαρχία της, γεγονός που προκαλούσε έντονες ανησυχίες και προβληματισμούς.

- Ο γερμανικός ναυτικός ανταγωνισμός, ανεξάρτητα από τα κίνητρα του, ήταν επικίνδυνος για τα βρετανικά συμφέροντα.
- Η κυριαρχία μιας μοναδικής δύναμης στην Ευρώπη ήταν αντίθετη με τα βρετανικά συμφέροντα και περισσότερο απειλητική εάν αυτή η δύναμη είχε και απεριόριστες παγκόσμιες βλέψεις (όπως απερίσκεπτα δήλωνε η Γερμανία).
- Η σύναψη διμερών συμφωνιών ήταν αποδεκτή μόνο εφόσον διασφάλιζε απόλυτα τα αγγλικά συμφέροντα με την ελάχιστη δυνατή βρετανική δέσμευση και υπό προϋποθέσεις που συνήθως δέχονταν ευρεία ερμηνεία.
- Η ουδετερότητα του Βελγίου τελούσε υπό τη συμβατική εγγύηση του Λονδίνου (1831) και παράλληλα εξασφάλιζε την μη εχθρική κατοχή της απέναντι άκρου του στενού της Μάγχης.
- Η Ρωσία αποτελούσε επικίνδυνο αντίπαλο της Μεγάλης Βρετανίας ένεκα της επεκτατικής της πολιτικής στην Ασία, γεγονός που οδήγησε και στην αγγλοϊαπωνική συνθήκη του 1902 που συνετέλεσε στη συντριβή της Ρωσίας και στον ενταφιασμό των ονείρων της για συνέχιση της προς ανατολάς επέκτασης.
- Η αμυντική αδυναμία της Γαλλίας την καθιστούσε επιρρεπή σε υποχωρήσεις σε αποικιακά θέματα, γεγονός που εκμεταλλεύθηκε στο έπακρο η αγγλική διπλωματία για απόσπαση κερδών κατά τη διάρκεια των μεταξύ τους τριβών αλλά και της «Εγκάρδιας Συνεννόησης» του 1904 που επέλυσε οριστικά τα μεταξύ τους αποικιακά προβλήματα.
- Οι προσπάθειες αγγλογερμανικής προσέγγισης, της πρώτης δεκαετίας του 1900, ήταν αποτέλεσμα της έλλειψης σοβαρών διαφορών μεταξύ των δύο δυνάμεων και αμοιβαίας επιθυμίας. Η προσέγγιση κατέστη αδύνατη με την ανελαστική στάση του Βερολίνου στα θέματα των ναυτικών εξοπλισμών και την υπερβολική γερμανική πίεση για σύναψη δεσμευτικής συμφωνίας.

Καίτοι η βρετανική υψηλή στρατηγική κατηγορήθηκε για καιροσκοπισμό, αδυναμία στην προσπάθεια προσέγγισης της Γερμανίας και δισταγμούς στην ανάληψη δεσμεύσεων έναντι της Γαλλίας (ακόμη και μετά τη συνομολόγηση της «Εγκάρδιας Συνεννόησης»), το περιεχόμενο του υπομνήματος του σερ Έϊρε Κρόου – Sir Eyre Crowe (υψηλόβαθμος αναλυτής του βρετανικού υπουργείου εξωτερικών) του φανέρωνε τις ανησυχίες και προθέσεις του Λονδίνου. Σε μια έξοχη ανάλυση (1907) παρουσιάζεται η ανεξέλεγκτη συμπεριφορά της Γερμανίας ως εγγύηση της επερχόμενης σύγκρουσης και αναφέρεται ο κίνδυνος του ένωσης της μεγαλύτερης στρατιωτικής με τη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη σε ένα και μόνο κράτος (Γερμανία) ως η ύψιστη απειλή για τα βρετανικά συμφέροντα. Το υπόμνημα διακρίνει ως αίτιο της γερμανικής πολιτικής την προσπάθεια προώθησης του εμπορίου της και της ενίσχυσης της παγκόσμιας επιρροής της και όχι τη πρόθεση απειλής της ανεξαρτησίας των γειτόνων της. Αναφέρει όμως ότι η σημερινή πρόκριση της

πρώτης υπόθεσης δεν έχει στρατηγικό νόημα καθόσον η απόκτηση των δυνατοτήτων αργά ή γρήγορα και ανεξαρτήτως προθέσεων θα συνοδευτεί και από τις ανάλογες φιλοδοξίες (ταύτιση προθέσεων με δυνατότητες). Από το κείμενο αυτό και άλλες ενδείξεις συνάγεται ότι η Βρετανία θα προχωρούσε σε συνεργασία με τη Γαλλία και Ρωσία εάν η Γερμανία δεν εγκατέλειπε την προσπάθεια της να αποκτήσει ναυτική υπεροχή και δεν μετρίαζε την επονομαζόμενη «Weltpolitik». Η απόφαση αυτή ενισχύθηκε και από τη μυστική διαδικασία σχεδιασμού των Άγγλων και Γάλλων στρατηγών και διπλωματών από τα τέλη του 1905 καίτοι ουδέποτε το Λονδίνο είχε μια «ευρωπαϊκή δέσμευση» έναντι των Παρισίων.

Αυστροουγγαρία: Ενώ στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, μικρές ή μεγάλες, ο εθνικισμός αποτελούσε μια συνεκτική, αλλά και αποσταθεροποιητική κατά περίπτωση δύναμη, η «Διαδική Μοναρχία» των Αψβούργων αποτελείτο από χειμαζόμενες εθνότητες με τον κίνδυνο της διάσπασης πάντα υπαρκτό. Η υψηλή στρατηγική της Βιέννης προσπαθούσε να περιορίσει τον κίνδυνο διασπάσεως με την αναγνώριση και ισότιμη συμμετοχή των Γερμανών Αυστριακών και των Μαγυάρων αφήνοντας όμως εκτός τους απείθαρχους Σλάβους. Από την αξιολόγηση της αυστροουγγρικής υψηλής στρατηγικής συνάγεται ότι:

- Ορθά η Βιέννη είχε καθορίσει ως αντικειμενικό στόχο της πολιτικής της την παρεμπόδιση της διάσπασης της Αυτοκρατορίας με τους Σλάβους να αποτελούν το επίφοβο τμήμα της.
- Ορθά είχε εντοπιστεί ο αποσταθεροποιητικός ρόλος του μικρού Σερβικού κράτους.
- Η στρατηγική της ενίσχυσης και υποστήριξης μετριοπαθών σερβικών στοιχείων ελεγχόμενων από τη Βιέννη υπήρξε επιτυχής. Η πολιτική αυτή ματαιώθηκε από το πραξικόπημα του 1903 που ανέτρεψε τον ελεγχόμενο από τη Βιέννη Σέρβο βασιλιά Αλέξανδρο Ομπρένοβιτς (Alexander Omprenovits) και οδήγησε στην επικράτηση εθνικιστικών στοιχείων.
- Το αυξημένο ενδιαφέρον της Ρωσίας για τα Βαλκάνια αποτέλεσε εστία έντασης των σχέσεων Αυστρίας-Ρωσίας.
- Η Βιέννη αντιλαμβανόμενη τη στρατιωτική αδυναμία της έναντι της Ρωσίας επιδίωκε την υποστήριξη της Γερμανίας ως συμβατικής της υποχρέωσης από την Τριπλή Συμμαχία.
- Η συμμετοχή της Ιταλίας στη Τριπλή Συμμαχία θεωρήθηκε ότι εξασφάλιζε τα νότια σύνορα της Αυτοκρατορίας από μια χώρα με αλυτρωτικές βλέψεις στις αυστριακές περιοχές νοτίως των Άλπεων.
- Λαμβάνοντας ως δεδομένο τη γερμανική υποστήριξη και τη ρωσική αδυναμία μετά την ήττα της τελευταίας το 1905, η Αυστρία προχώρησε σε μια επιθετική πολιτική έναντι της Σερβίας αφενός για να επιλύσει οριστικά τον αποσταθεροποιητικό ρόλο του Βελιγραδίου και αφετέρου

για να ενισχύσει την επιρροή της στα Βαλκάνια. Η χρονική επιλογή του 1908 εκπληρούσε τις προϋποθέσεις επιτυχίας του εγχειρήματος και οδήγησε σε ρωσική υποχώρηση.

- Η απόκτηση όμως της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία (1909) μάλλον δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα στη Βιέννη παρά επέλυε. Η εκχώρηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης αποτελούσε στόχο γοήτρου παρά συνέβαλε στην ενδυνάμωση της ισχύος και θέσεως της «Διαδικής Μοναρχίας».
- Η πεποίθηση της επιτυχίας της επανάληψης της ίδιας μεθοδολογίας και της εκτίμησης της μη επεμβάσεως της Ρωσίας, με αφορμή τη δολοφονία του Αυστριακού διαδόχου στο Σεράγεβο υπήρξε λανθασμένη.
- Η διακινδύνευση εκ μέρους της ασθενικής Αυστροουγγαρίας, πολέμου κατά της Ρωσίας το 1914, ακόμη και με τη βεβαιότητα της γερμανικής παρέμβασης, φαίνεται σήμερα παράτολμη δεδομένων των προβλημάτων φυλετικής συνοχής και οικονομικών δυνατοτήτων της χώρας. Προφανώς ήταν ένα ριψοκίνδυνο «άλμα προς το άγνωστο» για αντιμετώπιση χρόνιων πιεστικών εσωτερικών προβλημάτων.

Τελικά η προειλημμένη απόφαση της Αυστροουγγαρίας να κηρύξει τον πόλεμο στη Σερβία, παρά την αποδοχή των περισσότερων όρων της Βιέννης από το Βελιγράδι, ελπίζοντας λανθασμένα σε έναν τοπικό σύντομο νικηφόρο πόλεμο και στη μη ρωσική επέμβαση, προκάλεσε την τραγωδία του Μεγάλου Πολέμου.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Καμιά άλλη πολεμική περίοδος δεν επικρίθηκε τόσο πολύ όσο ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος για έλλειψη στρατιωτικής στρατηγικής ή καλύτερα για την αδυναμία της να παράγει αποτελέσματα. Υπόλογος εμφανίστηκε η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας που ανέτρεψε όλες τις γνωστές αρχές διεξαγωγής του πολέμου η εφαρμογή των οποίων αποδείχθηκε ανίκανη να εξουδετερώσει τα φονικά αμυντικά πυρά. Η στρατιωτική στρατηγική, εμπνευσμένη από τα διδάγματα των πολέμων του 19^{ου} αιώνα και τις παρεξηγημένες διδασκαλίες του Κλαούζεβιτς προσπάθησε να ξεπεράσει αυτήν την αδυναμία μάταια εκτοξεύοντας μαζικές επιθέσεις με περισσότερους άνδρες και μεγαλύτερη προπαρασκευή πυροβολικού. Μοναδικό αποτέλεσμα, η άσκοπη μαζική σφαγή χιλιάδων στρατιωτών για την κατάληψη ολίγων τετραγωνικών χιλιομέτρων γης άνευ ουδεμιάς στρατηγικής αξίας. Η αδυναμία αυτή της στρατηγικής έστρεψε τις προσπάθειες των εμπολέμων στη βελτίωση των τακτικών μεθόδων. Όντως η τακτική σημείωσε σταδιακά αξιοσημείωτες προόδους βασιζόμενη στην τεχνολογία αλλά η στρατιωτική στρατηγική αδυνατούσε να εκμεταλλευθεί τις τακτικές επιτυχίες και να τις μετατρέψει σε αποφασιστικές στρατηγικές νίκες. Αυτή ήταν η συνολική εικόνα στο δυτικό

μέτωπο όπου μετά από μια δίμηνη αρχική περίοδο στρατηγικών ελιγμών και συγκρούσεων, το μέτωπο σταθεροποιήθηκε σε μια σειρά αμυντικών τοποθεσιών από τα σύνορα της Ελβετίας μέχρι τα παράλια της Βόρειας Θαλάσσης και έμεινε σε γενικές γραμμές αδιάσπαστο μέχρι το τέλος του πολέμου. Η εικόνα στα υπόλοιπα μέτωπα υπήρξε διαφορετική και ειδικά στο ανατολικό μέτωπο όπου οι τεράστιες εκτάσεις επέτρεπαν τη διεξαγωγή στρατηγικών ελιγμών. Μια ακατανόητη όμως επιμονή των αντιπάλων εστίαζε υπερβολικά τις ατελέσφορες πολεμικές τους προσπάθειες στο δυτικό μέτωπο. Υπό αυτές τις συνθήκες ο πόλεμος εξελίχθηκε σε έναν αγώνα φθοράς των αντιπάλων. Αναπόφευκτα το μέγεθος της φθοράς και οι ανάγκες συνεχούς υποστήριξης των στρατευμάτων κατέστησαν τον πόλεμο ολοκληρωτικό, βασιζόμενο στις εξελίξεις της τεχνολογίας και κυρίως σε μια αναμέτρηση της δύναμης θελήσεως και του ηθικού των εμπλομένων λαών.

Λέγεται ότι οι στρατιωτικοί έχουν την ικανότητα να μελετούν σε βάθος τα συμπεράσματα των προηγούμενων συγκρούσεων και να τα εφαρμόζουν με σχολαστική συνέπεια αλλά λανθασμένα στον επόμενο πόλεμο. Αυτό συνέβη όσο ποτέ άλλοτε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η πολεμική ιστορία, εμφανώς συγκλονισμένη από το μέγεθος και ορμή των Ναπολεόντειων πολέμων, εστίασε σε αυτούς την προσοχή της. Ταυτόχρονα παρέβλεπε -σε μεγάλο βαθμό - τις εξελίξεις και συγκρούσεις των τελευταίων εκατό ετών που ακολούθησαν, θεωρώντας τις περισσότερο ως εξαιρέσεις παρά ως βασικές αλλαγές. Αναμφισβήτητα οι μεταβολές στη φύση των πολέμων της περιόδου 1790-1815 αποτέλεσαν «στρατιωτική επανάσταση» κυρίως ένεκα της χρήσεως τεραστίων εθνικών στρατών που προέκυψαν από τη μαζική επιστράτευση. Επίσης χαρακτηρίστηκαν από την επιθετική ορμή, τις ταχύτατες (αναλογικά πάντα και με τα διαθέσιμα μέσα) κινήσεις ελιγμών αυτόνομων μεγάλων σχηματισμών και τη συμβολή του πυροβολικού. Οι εικόνες και συνέπειες αυτών των πολέμων εδραίωσαν την αξία της επιθέσεως, του ηθικού και γενικότερα της ορμητικής κρούσης πολυπληθών στρατευμάτων. Η χρήση της επίθεσης σε συνδυασμό με το υψηλό ηθικό αναδείχθηκε σε δόγμα που μπορούσε να ανατρέψει κάθε αμυντική γραμμή. Η ελλιπής κατανόηση των δυσκολονόητων κεφαλαίων του Κλαούζεβιτς οδήγησε στη θεοποίηση της άμεσης προσβολής και αποφασιστικής σύγκρουσης με τον αντίπαλο. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η φονικότητα των όπλων θεωρήθηκε λανθασμένα ότι ενδυνάμωνε μονομερώς αυτήν την επιθετική ορμή παραγνωρίζοντας την άνοδο της αμυντικής ισχύος.

Οι εξελίξεις στην τεχνολογία των όπλων κατά το 19^ο αιώνα (αποτέλεσμα της βιομηχανικής επαναστάσεως) αύξησαν αφενός την καταστρεπτικότητα του πολέμου και αφετέρου τις απαιτήσεις που είχε ένας τέτοιος πόλεμος στο ανθρώπινο δυναμικό των εμπλεκόμενων κρατών. Η τεχνολογία κατέστησε δυνατή τη μαζική παραγωγή των όπλων, τα οποία ήταν όχι μόνο όλο και πιο αποτελεσματικά αλλά και πιο εύκολα στη χρήση. Χρήση

φυσιγγίων, οπισθογεμή τυφέκια, σταθεροί κιλλίβαντες πυροβόλων, απλοποίησαν τις ενέργειες των υπηρετών τους άρα και το χρόνο εκπαιδύσεως τους. Η μαζική παραγωγή αυτών των όπλων κατέστησε απαραίτητη και τη μαζική παραγωγή στρατευσίμων. Συγχρόνως, σε μια τόσο στενά συνδεδεμένη κοινωνία, όσο αυτή της Ευρώπης, το όποιο πλεονέκτημα έδινε η απόκτηση τεχνικά ανώτερων όπλων ήταν προσωρινό, καθώς ταχύτατα η χρήση του διαχέετο και στους υπολοίπους στρατούς. Άρα αυτό που είχε μεγάλη σημασία στη σύγκρουση ήταν οι αριθμοί ανδρών και μέσων. Η ταχύτατη κινητοποίηση και προώθηση αυτών των τεράστιων δυνάμεων θα εξασφάλιζε αποφασιστικό πλεονέκτημα και κατά συνέπεια οι προσπάθειες στράφηκαν στη συγκρότηση και τελειοποίηση των μηχανισμών επιστρατεύσεως. Η διεξαγωγή της κινητοποίησης κατέστη μια πολύπλοκη διαδικασία βασισμένη σε αυστηρά χρονοδιαγράμματα, η έγκαιρη έναρξη της οποίας εξασφάλιζε στρατηγικά πλεονεκτήματα.

Μέσα και άνθρωποι απαιτούσαν όμως και ανάλογη επιμελητεία και οι ανάγκες ειδικά των νέων μέσων, αύξησαν γεωμετρικά τις απαιτήσεις υποστήριξης. Τα οπισθογεμή τυφέκια, το σύγχρονο ευκίνητο πυροβόλο και το φονικό πολυβόλο απαιτούσαν πλέον λιγότερο εκπαιδευμένους χειριστές αλλά τεράστια υποστήριξη, κυρίως σε πυρομαχικά, που έπρεπε να φθάσουν γρήγορα μέχρι τη θέση του πλέον απομακρυσμένου όπλου. Στα παραπάνω προβλήματα της κινητοποίησης και υποστήριξης, τη λύση έδωσαν σε ικανοποιητικό βαθμό οι σιδηρόδρομοι, η ορθή χρησιμοποίηση των οποίων συντονίζονταν από εξειδικευμένα επιτελεία και εξελίχθηκε στην κορωνίδα των πολεμικών επιστημών.

Αντίστοιχες εξελίξεις υπήρξαν και στο ναυτικό περιβάλλον με την αντικατάσταση των ξύλινων ιστιοφόρων από τα ατμοκίνητα σιδερένια πλοία και την ισχύ πυρός και θωράκιση τους να αυξάνεται με αποκορύφωμα την εμφάνιση και πρωτοκαθεδρία των dreadnoughts. Γερμανοί και Άγγλοι, (επηρεασμένοι και από το θεμελιωτή της ναυτικής στρατηγικής Μαίηχαν - Alfred Thayer Mahan) γρήγορα επιδόθηκαν σε έναν ανταγωνισμό κατασκευής dreadnoughts από τα οποία φαίνονταν να εξαρτάται πλέον η κυριαρχία στη θάλασσα και μαζί με αυτήν, η κυριαρχία σε όλο τον κόσμο. Η γερμανική αδυναμία επικράτησης σε αυτόν τον ανταγωνισμό οδήγησε τη Γερμανία στην ανάπτυξη του σχετικά οικονομικότερου υποβρυχίου και των τακτικών μαζικής χρησιμοποίησης του. Σχετικά απαραίτητη ήταν η ανάπτυξη του αεροσκάφους που η αρχική του χρησιμοποίηση ήταν περιορισμένη σε ρόλους εναέριας αναγνώρισης με τους Γερμανούς για άλλη μια φορά να καινοτομούν και να επεκτείνουν τη χρήση του ως μέσου στρατηγικού βομβαρδισμού και ψυχολογικής επίδρασης. Ταυτόχρονα, οι εξελίξεις στις μηχανές εσωτερικής καύσεως οδήγησαν στην είσοδο του αυτοκινήτου στις μαζικές στρατιωτικές μεταφορές αλλά και του άρματος μάχης. Στην ανάπτυξη του τελευταίου, οι Γερμανοί έδειξαν μια αδικαιολόγητη αδράνεια με αποτέλεσμα να

αιφνιδιαστούν από τη μαζική χρησιμοποίηση του από τους Συμμάχους στα τέλη του πολέμου. Μεγάλος αριθμός και άλλων τεχνολογικών επιτευγμάτων σε διάφορους τομείς (επικοινωνίες, κατασκευές, ιατρική υποστήριξη κλπ) ενίσχυσαν τις πολεμικές προσπάθειες των εμπολέμων χωρίς όμως κανένα να επιφέρει το αποφασιστικό αποτέλεσμα.

Παράλληλα με τις τεχνολογικές εξελίξεις θα πρέπει να αναφερθούμε στην -ίσως μη αναμενόμενη- πρωτοφανή (αν αναλογιστούμε και το μέγεθος των απωλειών) λαϊκή υποστήριξη στην πολεμική προσπάθεια όλων των εμπολέμων. Καθώς μάλιστα η σύγκρουση έπαιρνε μια μορφή πολέμου φθοράς και αναμέτρησης βουλήσεως των λαών, η κινητοποίηση -αλλά και στοχοποίηση- σύσσωμου του πληθυσμού και των παραγωγικών μέσων ήταν πλέον ζωτικής σημασίας για τους εμπολέμους. Υπό αυτήν την έννοια, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτελεί ίσως τον πρώτο ολοκληρωτικό πόλεμο. Με τις παραπάνω παρατηρήσεις κατά νουν, ας επανέλθουμε στη στρατιωτική στρατηγική των αντιπάλων.

Επανερχόμενοι στη γερμανική στρατιωτική στρατηγική μπορούμε να πούμε ότι από την αρχή χαρακτηρίστηκε από μια εξαιρετικά μεγάλη προθυμία ανάληψης ρίσκου. Ίσως αυτό να είναι δικαιολογημένο επειδή οι πιθανότητες επιτυχίας ήταν εναντίον της Γερμανίας και η ανάληψη ρίσκου αποτελούσε τη μοναδική επιλογή επιτυχίας. Πεπεισμένοι όμως για την μακροπρόθεσμη συγκριτική τους κατωτερότητα αλλά και τη σχετική μαχητική τους ανωτερότητα, αποδέχτηκαν την ανάληψη υπερβολικού ρίσκου για να επιτύχουν τις αναγκαίες βραχυπρόθεσμες νίκες. Ορισμένα όμως ρίσκα ήταν απερίσκεπτα και βασίστηκαν σε υπερβολικά αισιόδοξες και μη ρεαλιστικές εκτιμήσεις. Είναι το σύνηθες φαινόμενο της παρερμηνείας των στοιχείων όταν η επιλογή του στόχου και τρόπου ενεργείας έχει συντελεστεί πριν τη διαδικασία των εκτιμήσεων.

Γερμανία-Δυτικό Μέτωπο-1914: Η γερμανική πολιτική, επηρεασμένη από το αίσθημα της «περικύκλωσης», κατάφερε να καταστήσει αναπόφευκτη τη διμέτωπη σύγκρουση. Ζώντας με τον εφιάλτη του διμέτωπου αγώνα, το Γενικό Επιτελείο, από το πέρας του νικηφόρου γαλλοπρωσικού πολέμου προετοίμαζε τη στρατηγική του βασιζόμενο στο ζοφερό αλλά ορατό αυτό ενδεχόμενο. Ο έμπειρος στρατάρχης Μόλτκε ο πρεσβύτερος (Helmuth von Moltke, the Elder), δημιουργός της πρωσικής νίκης στο γαλλοπρωσικό πόλεμο, αντιμετωπίζοντας το ενδεχόμενο του διμέτωπου πολέμου σε Ανατολή και Δύση, προέκρινε την τήρηση αμυντικής στάσεως σε αμφότερα τα μέτωπα. Ο στρατάρχης μοίραζε περίπου ισομερώς το στράτευμα σε Ανατολή και Δύση, το οποίο αμυντικά εγκαταστημένο σε διαδοχικές αμυντικές τοποθεσίες θα απορροφούσε την εχθρική επιθετική ενέργεια και εν συνεχεία θα αναλάμβανε, κατά περίπτωση, περιορισμένες επιθετικές πρωτοβουλίες για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη καταστροφή του εχθρού. Το σχέδιο αυτό όχι μόνο εξασφάλιζε την οικονομία δυνάμεων και περιόριζε τους κινδύνους από

ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων αλλά το βασικότερο είναι ότι συμβαδίζε απόλυτα με την πολιτική του Μπίσμαρκ για εναλλακτικούς συνασπισμούς σε Ανατολή και Δύση. Η αποπομπή του καγκελαρίου μαζί με τη φυσική αποχώρηση του Μόλτκε από την ηγεσία του στρατεύματος οδήγησαν στην περικύκλωση της Γερμανίας και στην αναγκαστική επιλογή του διμέτρω αγώνα. Όπως οι διάδοχοι του Μπίσμαρκ δεν ένοιωθαν άνετα με την πολυπλοκότητα της υψηλής στρατηγικής και αλληλένδετων συμμαχιών του καγκελαρίου έτσι και ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου στρατάρχης Σλίφεν (Alfred von Schlieffen) απέρριψε το σχέδιο του Μόλτκε επειδή άφηνε τη στρατιωτική πρωτοβουλία στους αντιπάλους και ιδιαίτερα στους Γάλλους για ανακατάληψη της Αλσατίας και Λωρραίνης. Το σχέδιο του Σλίφεν προσπαθούσε να επιλύσει το πρόβλημα του διμέτρω αγώνα με έναν περίτεχνο επιθετικό στρατηγικό ελιγμό υψηλών απαιτήσεων εκτέλεσης και επίτευξης αυστηρών χρονικών περιορισμών. Αναμφίβολα η επιτυχία του ελιγμού θα οδηγούσε σε αντίστοιχη με την κατάρρευση των Συμμάχων στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εξέλιξη. Η σχεδίαση όμως δε συμβαδίζει πάντα με την εκτέλεση.

Μειονεκτήματα του σχεδίου Σλίφεν ήταν η εξάρτηση του από την ακρίβεια εκτελέσεως, την επίτευξη των χρονικών στόχων και την παραβίαση του βελγικού εδάφους με τις ανάλογες πιθανές συνέπειες (εμπλοκή της Μεγάλης Βρετανίας στον πόλεμο). Το σχέδιο προέβλεπε την επιθετική ενέργεια στο δυτικό μέτωπο και συντριβή της Γαλλίας και των συμμάχων της, εντός 42 ημερών. Ταυτόχρονα στο ανατολικό μέτωπο, οι περιορισμένες γερμανικές δυνάμεις θα τηρούσαν αμυντική στάση έναντι της Ρωσίας, η πλήρης κινητοποίηση της οποίας ήταν αργή και θα έδιδε στους Γερμανούς τη δυνατότητα μετακίνησης των νικηφόρων στρατευμάτων από τη Δύση στην Ανατολή και στην εν συνεχεία καταστροφή του ρωσικού στρατού. Αναμφίβολα το σχέδιο ήταν επηρεασμένο από τις ναπολεόντειες εκστρατείες και τις αρχές του πολέμου και συγγράμματα που επεδίωκαν την εκτέλεση ελιγμών για περικύκλωση του αντιπάλου και διεξαγωγή αποφασιστικής μάχης για τη συντριβή του. Το σχέδιο όμως έπρεπε να συμβαδίσει και με την ανάλογη επιθυμία του αντιπάλου για αποφασιστική αναμέτρηση (προϋπόθεση που επετεύχθη στο μεγαλύτερο μέρος).

Τα βασικά όμως μειονεκτήματα του σχεδίου ακουμπούσαν την υψηλή στρατηγική και λογικά θα έπρεπε να είχαν εντοπιστεί από την πολιτική ηγεσία αναγκάζοντας τη στρατιωτική ηγεσία να υπακούσει. Αυτό όμως αποδείχθηκε αδύνατο σε ένα περιβάλλον επικράτησης της στρατιωτικής βούλησης για αποφασιστική αναμέτρηση έναντι της πολιτικής σκέψης. Το πρώτο βασικό μειονέκτημα ήταν ότι το σχέδιο προέβλεπε μόνο ένα ενδεχόμενο: αυτό της ταυτόχρονης αναμέτρησης με δύο αντιπάλους και μάλιστα με αρχική εμπλοκή κατά της Γαλλίας και εν συνεχεία με τη Ρωσία ανεξαρτήτως των υπολοίπων εξελίξεων. Το δεύτερο μειονέκτημα είναι ότι το σχέδιο δεν προέβλεπε την

πιθανότητα αποτυχίας, γεγονός που θα ανάγκαζε τη Γερμανία σε ένα θανάσιμο διμέτωπο αγώνα με περιορισμένες δυνατότητες πολιτικής συμβιβαστικής λύσεως (ένεκα της κατοχής του Βελγίου) και που σε κάθε περίπτωση θα προέβλεπε σημαντικές γερμανικές υποχωρήσεις. Τελικά η εφαρμογή ενός άκαμπτου στρατιωτικού σχεδίου εφέλκυσε την γερμανική υψηλή στρατηγική αντί να συμβεί το ακριβώς αντίθετο. Ενδεικτική είναι η προσπάθεια του Γουλιέλμου II να αποτρέψει, έστω και στο παραπέντε (31 Ιουλίου 1914), μια γαλλογερμανική σύρραξη ζητώντας από το στρατάρχη Μόλτκε το νεώτερο (Helmuth von Moltke, the Younger) να προχωρήσει σε μερική κινητοποίηση μόνο έναντι της Ρωσίας για να λάβει την αποφασιστική αρνητική απάντηση του.

Τελικά η εφαρμογή του σχεδίου, από την καλοκουρδισμένη γερμανική πολεμική μηχανή, απέτυχε για μια σειρά λόγων που θα συνεχίσουν να αποτελούν αντικείμενο ιστορικής διαμάχης. Η παρέμβαση του Μόλτκε του νεώτερου και τροποποίηση του σχεδίου με μερική αποδυνάμωση της κυρίας προσπάθειας (δεξιού πλευρού) προς όφελος του ανατολικού μετώπου και της αριστερής πλευράς του ελιγμού αλλά και οι γερμανικές εκτελεστικές παλινωδίες, ένεκα της απώλειας της αντίληψης της πορείας των επιχειρήσεων από τη γερμανική ανώτατη διοίκηση, έχουν στοχοποιηθεί για την αποτυχία της εφαρμογής του σχεδίου. Μέρος των ευθυνών αποδίδεται και στην υπέρμετρη νοοτροπία ασφάλειας και διστακτικότητας που επέδειξε η γερμανική ανώτατη διοίκηση στην αποκορύφωση των επιχειρήσεων στο τομέα του Μάρνη, δίδοντας υπερβολική σημασία στη διείσδυση της αγγλικής στρατιάς μεταξύ I και II γερμανικής στρατιάς και διατάσσοντας -μάλλον αδικαιολόγητα- σύμπτυξη. Η γερμανική σύμπτυξη διεξήχθη με αριστοτεχνικό τρόπο και σύντομα το δυτικό μέτωπο σταθεροποιήθηκε σε μια σειρά αμυντικών έργων και φραγμών πυρός έναντι των οποίων η στρατηγική δεν μπόρεσε να δώσει καμιά λύση μέχρι το τέλος του πολέμου. Το σχέδιο Σλίφεν αποτελούσε μια στρατηγική έμμεσης προσέγγισης που αποσκοπούσε στην υπερκέραση, περικύκλωση και συντριβή του αντιπάλου αλλά η εξέλιξη των επιχειρήσεων και η «τριβή» του πολέμου το μετέτρεψαν σε μια άμεση προσέγγιση και σύγκρουση των αντιπάλων στρατευμάτων. Η πλειονότητα των αναλυτών σήμερα αποδέχεται ότι το σχέδιο Σλίφεν, με τη μορφή που είχε το 1914, δεν μπορούσε να είχε επιτυχία λόγω εξωπραγματικών, για τις στρατιωτικές δυνατότητες της εποχής, στόχων.

Σύμμαχοι-Δυτικό Μέτωπο-1914: Το επιλεγέν το 1912, σχέδιο επιχειρήσεων των Γάλλων (Σχέδιο XVII), εμπνευσμένο από τις επικρατούσες ιδέες πρωτοκαθεδρίας της επιθέσεως, προέβλεπε απλή άμεσο ενέργεια υπό μορφή επιθέσεως σε βάθος με όλες τις διαθέσιμες δυνάμεις εναντίον του κέντρου της γερμανικής διατάξεως. Δηλαδή το επιλεγέν σχέδιο εξυπηρετούσε απολύτως την έμμεση προσέγγιση του υπερκερωτικού ελιγμού του σχεδίου Σλίφεν. Κάθε επιτυχία του γαλλικού σχεδίου επί της ουσίας υποβοηθούσε το

στρατηγικό ελιγμό περικύκλωσης του γερμανικού ελιγμού. Παραδόξως μάλιστα ενώ οι Γερμανοί είχαν ήδη εισβάλλει στο Βέλγιο, οι Γάλλοι πίστευαν ότι ο όγκος των γερμανικών στρατευμάτων θα κινείτο νοτίως του Μέυση ποταμού (ενώ αυτός κινήθηκε ανατολικά) για να συγκρουστεί με τον όγκο των προωθούμενων προς τη Λωρραίνη γαλλικών στρατευμάτων. Ο Μόλτκε είναι αλήθεια ότι δελεάστηκε, αλλά τελικά απέφυγε, τον πειρασμό μιας άμεσης αποφασιστικής σύγκρουσης στη Λωρραίνη αλλά δεν απέφυγε την μερική (ίσως και μοιραία) στην τροποποίηση του ήδη τροποποιημένου αρχικού σχεδίου του Σλίφεν.

Καίτοι οι συμμαχικές δυνάμεις όταν καθυστερημένα αντελήφθησαν τον γερμανικό ελιγμό ανέλαβαν ελιγμούς και αντεπιθέσεις για αντιμετώπιση του, η αποτυχία του γερμανικού σχεδίου υπήρξε περισσότερο αποτέλεσμα γερμανικών εσφαλμένων εκτιμήσεων και αποφάσεων, δικαιολογημένων εντός της ομίχλης του πολέμου, αλλά και της καταπόνησης των στρατευμάτων στην εκτέλεση αυτού του περίτεχνου ελιγμού. Κατόπιν της αποτυχίας του γερμανικού ελιγμού, η στρατηγική των συμμάχων εστιάστηκε σε περιορισμένη πίεση κατά των συμπυκνόμενων Γερμανών και στην αποκατάσταση της συνέχειας του δυτικού μετώπου έναντι των αμυντικώς σταθεροποιημένων αντιπάλων τους.

Κεντρικές Δυνάμεις- Ανατολικό Μέτωπο: Η πρωσική σχολή στρατηγικής σκέψης είχε ενστερνιστεί την αδυναμία αποφασιστικής συντριβής του ρωσικού στρατού ένεκα του απεριόριστου ανθρωπίνου δυναμικού και εδαφικού χώρου που διέθετε. Γνωρίζοντας τη βραδύτητα της ρωσικής κινητοποίησης αλλά και την υψηλότερη απόδοση των γερμανικών στρατευμάτων επέλεξε την αμυντική στάση μέχρι την ενίσχυση τους από τμήματα του δυτικού μετώπου. Η στρατιωτική στρατηγική προέβλεπε αρχικά την αποφυγή αποφασιστικής αναμέτρησης μέσω μιας ελεγχόμενης παραχώρησης εδαφών και την περιορισμένη εκτόξευση αντεπιθέσεων για καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων. Στρατηγικά ορθή επιλογή που δοκιμάστηκε όμως από το ψυχολογικό αντίκτυπο κατάληψης γερμανικών εδαφών από τη Ρωσία. Τελικά η ανωτερότητα των γερμανικών στρατευμάτων (σε ποιότητα προσωπικού, μέσα και οργάνωση) σε συνδυασμό με τον άρτιο επιτελικό σχεδιασμό επέτρεψαν την αντιμετώπιση των πολυάριθμων -αλλά ανεπαρκώς εξοπλισμένων και εκπαιδευμένων -ρωσικών στρατευμάτων. Η τριήμερη μάχη του Τάνενμπεργκ (27-30 Αυγούστου 1914) ήταν μια από τις μεγαλύτερες στρατηγικές νίκες όλων των εποχών και διδάσκεται ακόμη στις στρατιωτικές σχολές αλλά οι επιπτώσεις της στην τελική έκβαση του πολέμου ήταν αμελητέες.

Αντίστοιχες επιτυχίες δεν κατόρθωσαν να σημειώσουν τα αυστρουγγρικά στρατεύματα τα οποία συχνά κατέφευγαν εναγωνίως στην αναζήτηση της γερμανικής υποστήριξης για να αντιμετωπίσουν τις ορμητικές ρωσικές επιθέσεις. Οι επιχειρήσεις στο αχανές ανατολικό μέτωπο

χαρακτηρίστηκαν από τις παλιρροϊκές εκατέρωθεν κινήσεις με τα ρωσικά στρατεύματα -ένεκα των προαναφερθέντων αδυναμιών -να πληρώνουν ασύγκριτο μεγαλύτερο τίμημα αίματος σε κάθε επιχείρηση. Η στρατηγική σε κάθε περίπτωση παρέμεινε ζωντανή στο ανατολικό μέτωπο με συνδυασμό αποτελεσματικών έμμεσων προσεγγίσεων και φονικών άμεσων. Οι αριστοτεχνικές γερμανικές στρατηγικές κινήσεις επανελήφθησαν με ακόμη μεγαλύτερη δεξιοτεχνία στον ίδιο ακριβώς χώρο και εναντίον του ίδιου αντιπάλου, 30 χρόνια μετά με διαφορετικό όμως αποτέλεσμα.

Μετά το 1914, η στρατηγική των Γερμανών στο ανατολικό μέτωπο ήταν η εξαπόλυση σφοδρών επιθέσεων αφενός για να βοηθήσουν τους Αυστριακούς συμμάχους που αντιμετώπιζαν δυσκολίες και αφετέρου για να επιφέρουν βαριά πλήγματα στους Ρώσους ώστε να ενισχύσουν τους κύκλους εκείνους στην Αγία Πετρούπολη που επιζητήσουν έναν ειρηνικό διακανονισμό. Το 1915, στο ανατολικό μέτωπο οι Γερμανοί βελτίωσαν την τακτική της προσεκτικά σχεδιασμένης εφόδου του πεζικού υποστηριζόμενου στενά από κινούμενο φραγμό συγκεντρωτικών πυρών πυροβολικού. Επίσης συνειδητοποίησαν ότι η αυτή-καθαυτή η στρατιωτική επιτυχία δεν ήταν καθοριστική αλλά η ουσία του ολοκληρωτικού πολέμου ήταν η μέγιστη δυνατή φθορά του αντιπάλου με παράλληλη διατήρηση των δικών της δυνάμεων. Οι γερμανικές επιτυχίες στο ανατολικό μέτωπο βασικά οφείλονταν στην άρτια οργάνωση, το σωστό ανεφοδιασμό και την καλύτερη εκπαίδευση: ιδιότητες χαρακτηριστικές ενός φιλόπονου λαού με υψηλούς δείκτες μόρφωσης και ανάπτυξης που ξεπερνούσαν κατά πολύ εκείνους των αντιπάλων τους.

Τελικά και στο ανατολικό μέτωπο ο πόλεμος εξελίχθηκε σε μια αδυσώπητη σύγκρουση φθοράς ανθρώπων, μέσων και βουλήσεων. Η διαφοροποίηση με το δυτικό μέτωπο ήταν ότι οι αχανείς εκτάσεις έδιναν τη δυνατότητα εκτέλεσης ελιγμών και δικαιολογούσαν την ύπαρξη της στρατηγικής. Παρόλα αυτά ήταν αδύνατη η επίτευξη ενός αποφασιστικού αποτελέσματος από την έκβαση μιας και μόνο μάχης ή ακόμη και σειράς επιχειρήσεων. Ο πόλεμος και στο μέτωπο αυτό έλαβε την ολοκληρωτική μορφή του και η ασθενέστερη ,σε οικονομικές δυνατότητες και κοινωνική συνοχή, ρωσική πλευρά, κατέρρευσε το 1917. Η ρωσική κατάρρευση και συνθηκολόγηση επέτρεψε τη μεταφορά του όγκου του γερμανικού στρατού στο δυτικό μέτωπο και την εκτόξευση της εαρινής γερμανικής επίθεσης του 1918.

Ρωσία- Ανατολικό Μέτωπο: Αναμφίβολα κάθε πόλεμος κρίνεται εκ του αποτελέσματος, εντούτοις η ρωσική αυταπάρηση, αποφασιστικότητα, ορμητικότητα αλλά και προσαρμοστικότητα έπρεπε να ληφθούν σοβαρά υπόψη από τους σχεδιαστές της επιχείρησης «Μπαρμπαρόσα». Η ρωσική στρατιωτική ηγεσία σχεδίαζε την συγκέντρωση του όγκου των στρατευμάτων της εναντίον των Αυστριακών αφενός για υποστήριξη της Σερβίας και αφετέρου διότι (και ορθά) θεωρούσε ευκολότερη μια επιτυχία στο τομέα αυτόν

παρά έναντι των Γερμανών. Οι Γάλλοι όμως επέμεναν για άμεση ρωσική ανάληψη επιθετικής δράσεως (καίτοι δεν είχε ολοκληρωθεί η ρωσική κινητοποίηση) κατά των γερμανικών δυνάμεων ώστε να ανακουφιστεί η πίεση επί του δυτικού μετώπου. Οι Ρώσοι πείστηκαν και εκτόξευσαν δύο προχείρως οργανωμένες ανεξάρτητες μετωπικές επιθέσεις κατά των Αυστριακών και Γερμανικών δυνάμεων ταυτόχρονα. Η κατά των Γερμανών επίθεση, μετά από αρχικές τακτικές επιτυχίες, συντρίφθηκε στη μάχη του Τάνενμπεργκ ενώ η δεύτερη έφερε σε δύσκολη θέση τους Αυστριακούς ζητώντας τη βοήθεια των συμμάχων τους. Στο πόλεμο των ελιγμών που ακολούθησε, οι ρωσικές δυνάμεις εξαπέλυαν σφοδρές επιθέσεις κατά των γερμανοαυστριακών στρατευμάτων για να δεχθούν εν συνέχεια τις επιδέξιες αντεπιθέσεις των τελευταίων από τις οποίες κατόρθωναν να διαφύγουν με μεγάλες είναι η αλήθεια απώλειες.

Γενικά η στρατηγική των Ρώσων εστιάζονταν σε απλές επιθετικές κατά μέτωπο ενέργειες βασιζόμενες στην αριθμητική υπεροχή και στην ορμητικότητα και αυτοθυσία των στρατευμάτων. Μοναδική εξαίρεση η αιφνιδιαστική έμμεση ενέργεια του Ρώσου στρατάρχη Μπρουσίλωφ (Alexei Brusilov) κατά των Αυστριακών (Ιούνιος 1916) που επέφερε σημαντικές απώλειες αλλά και ανέστειλε την αυστριακή επίθεση στο ιταλικό μέτωπο και ενθάρρυνε τη Ρουμανία να εισέλθει στον πόλεμο στο πλευρό των δυνάμεων της ANTANT (Αύγουστος 1916) για να συντριβεί 3 μήνες αργότερα. Η καθυστέρηση εμπλοκής της Ρουμανίας, για επίτευξη περισσοτέρων διαπραγματευτικών ωφελημάτων και εξασφάλιση ευνοϊκότερων συνθηκών, κατέστησε άκαιρη στρατιωτικά την επέμβαση της καθώς είχε επέλθει αναστροφή των θετικών για τους Συμμάχους συνθηκών. Η ρωσική στρατιωτική ηγεσία καθυστέρησε να εκμεταλλευθεί την επιτυχία του Μπρουσίλωφ και έδωσε την ευκαιρία ανασυγκροτήσεως των Αυστριακών. Όταν η ρωσική επίθεση επαναλήφθηκε, συνετρίβει με τρομερές απώλειες από την οργανωμένη πλέον άμυνα του αντιπάλου και επέφερε σοβαρό κλονισμό εμπιστοσύνης προς την ρωσική στρατιωτική ηγεσία. Έκτοτε, το ηθικό των Ρώσων συνεχώς μειώνονταν και δεν εκδηλώθηκε σοβαρή ρωσική επιθετική πρωτοβουλία μέχρι και την κατάρρευση και συνθηκολόγηση του ρωσικού στρατού το 1917.

Περιφερειακά Μέτωπα: Αμφότεροι οι αντίπαλοι - και ειδικά η ANTANT- έχουν επικριθεί για την εστίαση τους στις επιχειρήσεις στο δυτικό μέτωπο και την ατολμία τους να αναλάβουν πρωτοβουλία σε περιφερειακά μέτωπα επιδιώκοντας την επικαλούμενη έμμεση προσέγγιση. Η κριτική είναι εν μέρει σωστή αλλά πρέπει να αναλογιστεί κανείς και το διακύβευμα στο δυτικό μέτωπο όπου μια εξασθένιση ενδεχομένως να οδηγούσε σε διάσπαση του μετώπου με δυσανάλογα αποτελέσματα ένεκα του σχετικά περιορισμένου βάθους και της εγγύτητας με ζωτικές περιοχές των αντιπάλων. Η ανάληψη περιφερειακών προσπαθειών και πριμοδότηση τους με αξιόλογες

δυνάμεις έθετε σε κίνδυνο την εξέλιξη των επιχειρήσεων στα δύο κύρια μέτωπα (ανατολικό, δυτικό) και πιθανόν να οδηγούσε σε ανάγκη συνεχούς ενισχύσεως τους. Για το λόγο αυτό, οι αντίπαλοι αρκέστηκαν στην ενεργοποίηση δευτερευόντων μετώπων με τη χρήση περιφερειακών συμμαχικών δυνάμεων (Ιταλία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Τουρκία, Ρουμανία).

Μακεδονικό Μέτωπο-Εκστρατεία Καλλίπολης: Ειδικά το μακεδονικό μέτωπο ήταν έκκεντρο και το ορεινό ανάγλυφο του εδάφους εμπόδιζε την ταχεία εκμετάλλευση οποιαδήποτε επιτυχίας. Η αδράνεια όμως που επιδείξαν οι Σύμμαχοι την περίοδο 1915-17 ήταν μια καταφανής αδυναμία της στρατιωτικής στρατηγικής. Η αδυναμία αυτή συνδυάστηκε, με την ορθή στη σύλληψη, αλλά ακατάλληλα προετοιμασμένη και ακόμη χειρότερα εκτελεσθείσα εκστρατεία της Καλλίπολης (1915) που κατέληξε σε καταστροφή των δυνάμεων και επέφεραν σημαντική μείωση του γοήτρου και ηθικού της ANTANT. Η στρατηγική επιλογή των Συμμάχων για χρήση ανεπαρκών δυνάμεων σε αμφότερα τα γειτονικά μέτωπα καταδείχτηκε αποτυχημένη. Η σοβαρή ενίσχυση του μακεδονικού μετώπου και η εξαπόλυση επιθέσεως το 1918, οδήγησε στην κατάρρευση της βουλγαρικής άμυνας και εν συνεχεία στη συνθηκολόγηση της Βουλγαρίας και Τουρκίας. Το γεγονός της κατάρρευσης σίγουρα συνετέλεσε στην εξασθένιση της γερμανικής βούλησης για συνέχιση του αγώνα αλλά μάλλον η προσπάθεια (και επιτυχία) της διάσπασης του μακεδονικού μετώπου υπήρξε χρονικά αδικαιολόγητα καθυστερημένη. Βέβαια, η όλη εξέλιξη των ενεργειών στο βαλκανικό χώρο ήταν στενά συνδεδεμένη με θέματα υψηλής στρατηγικής και συνεχών πολιτικών διαπραγματεύσεων, «παζαριών», μεταξύ των αλληλοκαχύποπτων ανταγωνιστικών χωρών της περιοχής και των εμπολέμων.

Ιταλικό Μέτωπο: Η Ιταλία καίτοι μέλος της τριπλής Συμμαχίας επέδειξε καιροσκοπική πολιτική και τελικά εισήλθε στον πόλεμο το 1915 στο πλευρό των δυνάμεων της ANTANT. Η είσοδος της Ιταλίας υπήρξε σημαντική επιτυχία της πολιτικής των Συμμάχων μολονότι δεν συνετέλεσε στην άρση του στρατιωτικού αδιεξόδου, ούτε απέτρεψε τη αυστρογερμανική επίθεση στη Γαλικία που οδήγησε στην κατάρρευση του ρωσικού μετώπου. Το ορεινό και δύσβατο έδαφος των ιταλοαυστριακών συγκρούσεων καθιστούσε αδύνατη τη στρατηγική εκμετάλλευση οποιασδήποτε τακτικής επιτυχίας. Η σύγκρουση αυστριακών και ιταλικών στρατευμάτων χαρακτηρίστηκε από μια ιδιαίτερη σφοδρότητα και υψηλές απώλειες χωρίς ουσιαστική συμβολή στην έκβαση του πολέμου. Αμφότερες οι χώρες επέδειξαν φτωχή στρατιωτική στρατηγική στις μεταξύ τους επιχειρήσεις. Ειδικότερα η Ιταλία εξαπέλυε για τα επόμενα δύο χρόνια μια σειρά «αυτοκτονικών» επιθέσεων χωρίς κανένα στρατιωτικό όφελος και με απώλεια πάνω από ένα εκατομμύριο άνδρες.

Οθωμανική Αυτοκρατορία- Μέση Ανατολή: Η Οθωμανική Αυτοκρατορία γρήγορα συντάχθηκε με τις Κεντρικές Δυνάμεις σε μια

φυσιολογική απόφαση υψηλής στρατηγικής που οδηγήθηκε από τη χρονίζουσα αντιπαλότητα με τη Ρωσία αλλά και τη γερμανική παρουσία στην ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων μετά τους ατυχείς για την Υψηλή Πύλη βαλκανικούς πολέμους. Οι Τούρκοι αποδείχτηκαν αφοσιωμένοι σύμμαχοι των Κεντρικών Δυνάμεων και πολέμησαν με αυταπάρνηση στα μέτωπα του Καυκάσου, Καλλίπολης και Μέσης Ανατολής. Πλην της επιτυχούς έκβασης των επιχειρήσεων στην Καλλίπολη, εξαιτίας κυρίως των συμμαχικών σφαλμάτων και ορισμένων σποραδικών επιτυχιών στο Ιράκ, οι Τούρκοι δεν κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν την προώθηση των δυνάμεων της ANTANT. Οι συμμαχικές επιτυχίες ήρθαν όμως πολύ αργά και δεν επηρέασαν την έκβαση του πολέμου.

Ναυτική αναμέτρηση: Η ορθόδοξη ναυτική στρατηγική ονειρεύονταν μια σειρά μεγάλων ναυμαχιών για απόκτηση της ναυτικής κυριαρχίας. Ο γερμανικός στόλος ανοικτής θαλάσσης του Τίρπιτς όμως δεν ήταν ακόμη έτοιμος να αντιμετωπίσει το βρετανικό στόλο και παρέμεινε στα ασφαλή λιμάνια της Βαλτικής. Από την άλλη μεριά το βασιλικό ναυτικό δεν ήθελε να διακινδυνεύσει μια ναυμαχία κοντά στις γερμανικές παραλίες εκτεθειμένος στο κίνδυνο των θαλασσίων ναρκών και των τορπιλών. Τελικά η πολυαναμενόμενη ναυμαχία πραγματοποιήθηκε το 1916 (ναυμαχία της Γιουτλάνδης ή του Σκάγκερακ) με ελαφρώς καλύτερες επιδόσεις εκ μέρους του γερμανικού ναυτικού. Η στρατηγική όμως επιτυχία έκλινε υπέρ των Άγγλων καθώς ο γερμανικός στόλος δεν επιχειρήσε μέχρι το τέλος του πολέμου να εξέλθει από τα λιμάνια της Βαλτικής.

Η βρετανική πολιτική επικρίθηκε έντονα για την κατασπατάληση τεραστίων πόρων για τη απόκτηση και διατήρηση ισχυρού στόλου επιφανείας ο οποίος δεν συμμετείχε τελικά στις πολυαναμενόμενες ναυτικές συγκρούσεις. Η κριτική αυτή είναι μονομερής καθώς αποσιωπά τη σημασία του βρετανικού ναυτικού στον αποκλεισμό της Γερμανίας αλλά και στη διατήρηση ανοικτών των γραμμών εφοδιασμού της χώρας. Καίτοι η ικανή γερμανική βιομηχανία βρήκε τρόπους αντιμετώπισης της έλλειψης πρώτων υλών, ο ναυτικός αποκλεισμός της Γερμανίας επέφερε διατροφικές στερήσεις στον πληθυσμό. Η επιμελημένη οργάνωση του κράτους σε συνδυασμό με το πείσμα του γερμανικού λαού για αντίσταση, εμπόδισε το βρετανικό ναυτικό αποκλεισμό να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα επί της θελήσεως συνέχισης του αγώνα του γερμανικού λαού. Αντίθετα μάλιστα με τις προ του πολέμου υπάρχουσες αντιλήψεις, εάν η Βρετανία επέλεγε μόνο την ναυτική στρατηγική, η Γερμανία πιθανότητα θα είχε κερδίσει τον πόλεμο στη ξηρά.

Υποβρύχιος Πόλεμος: Ανήμπορη να συγκρουστεί με το βρετανικό ναυτικό, η Γερμανία κατέφυγε στον πόλεμο των υποβρυχίων για να περιορίσει τον ανεφοδιασμό της Μεγάλης Βρετανίας από τις αποικίες και τις λοιπές χώρες. Οι συνεχώς βελτιούμενες γερμανικές τακτικές και η ποιότητα υλικών και πληρωμάτων επέφεραν συνεχώς αυξανόμενες απώλειες στους

Συμμάχους. Σταδιακά, οι ιδιαιτερότητες του θαλάσσιου αγώνα ανάγκασαν τους Γερμανούς να μη τηρούν τους κανόνες προσβολής των εμπορικών πλοίων, γεγονός που προκαλούσε τις έντονες αντιδράσεις των ουδετέρων χωρών. Η στασιμότητα στα μέτωπα των χερσαίων επιχειρήσεων και η αδυναμία ευρέσεως στρατηγικής λύσεως είχε καταστήσει προφανή στους Γερμανούς τη σημασία της εχθρικής φθοράς και ειδικότερα της σημασίας της πτώσεως του ηθικού στο εσωτερικό των αντιπάλων χωρών ένεκα των στερήσεων που θα επέφερε η διακοπή του ανεφοδιασμού της χώρας. Ανάλογη αισιόδοξη εκτίμηση για τις συνέπειες του ναυτικού αποκλεισμού είχαν και οι Άγγλοι. Γερμανικοί υπερβολικά αισιόδοξοι υπολογισμοί (1916) για εντός ενός έτους πλήρη διακοπή του θαλάσσιου ανεφοδιασμού της Βρετανίας οδήγησαν στην εξαπόλυση υποβρυχίου πολέμου άνευ περιορισμών με τον κίνδυνο της πρόσκλησης της αμερικανικής εισδοχής στο πλευρό της ANTANT. Τελικά η αμερικανική εμπλοκή πραγματοποιήθηκε καθόσον σημειώθηκε μια ραγδαία μεταστροφή της αμερικανικής κοινής γνώμης υπέρ της εισόδου της χώρας στον πόλεμο (1917). Οι απόψεις δίστανται για το εάν η αμερικανική εμπλοκή υπήρξε αποτέλεσμα του άνευ περιορισμού υποβρυχίου πολέμου ή μια απόφαση υψηλής στρατηγικής που λήφθηκε υπό το βάρος και άλλων παραγόντων. Σε κάθε περίπτωση, οι γερμανικοί υπολογισμοί περί διακοπής του βρετανικού ανεφοδιασμού ήταν λανθασμένοι όπως και η εκτίμηση περί της μη αμερικανικής εισόδου στον πόλεμο ή ακόμη και της καθυστερημένης επεμβάσεως της. Αποδείχθηκε ότι η αμερικανική επέμβαση, ακόμη και καθυστερημένη επί του πεδίου των μαχών, ήταν ικανή να ανατρέψει τα δεδομένα μόνο και μόνο με την ψυχολογική ενθάρρυνση που προσέφερε το μέγεθος της χώρας και οι απεριόριστες δυνατότητες της. Επιπλέον το γερμανικό ναυτικό δεν είχε υπολογίσει και την αποτελεσματικότητα του συστήματος των νηοπομπών που εφήρμοσαν οι Σύμμαχοι από το 1917 και μείωσε κατακόρυφα τον αριθμό των απωλειών.

Δυτικό Μέτωπο-1915-1917: Η στρατιωτική στρατηγική αμοτέρων των αντιπάλων αδυνατούσε να δώσει αποφασιστική λύση στο πρόβλημα του δυτικού μετώπου. Ειδικότερα, οι Σύμμαχοι προσπάθησαν να ξεπεράσουν την αδυναμία αυτή με τη χρήση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού ανδρών σε αποφασιστικές επιθέσεις. Το αποτέλεσμα υπήρξε μόνο η μεγιστοποίηση του αριθμού των απωλειών. Η γερμανική πλευρά απάντησε το 1915 στη μάχη του Υπρ με τη χρήση πολεμικών αερίων. Ο κλονισμός των Συμμάχων γρήγορα αντιμετωπίστηκε ενώ ο αρχικός γερμανικός αιφνιδιασμός δεν μετουσιώθηκε σε στρατηγική επιτυχία και η χρήση των πολεμικών αερίων επεκτάθηκε σε αμφοτέρους τους αντιπάλους. Εν συνεχεία η λύση αναζητήθηκε στην εντατική προπαρασκευή πυρών πυροβολικού αλλά πάλι χωρίς σημαντικό αποτέλεσμα. Η βελτίωση της σκευής, των πυρομαχικών, των επικοινωνιών, η αύξηση του βεληνεκούς, η αιφνιδιαστική εκπομπή όγκου πυρών ακριβείας χωρίς να προηγηθούν επισημάνσεις ακριβείας πέτυχαν την αποδιοργάνωση των αμυντικών γραμμών και την τακτική επιτυχία. Η ύπαρξη όμως διαδοχικών

αμυντικών γραμμών και η ταχύτατη επέμβαση των εφεδρειών δεν επέτρεπε τη στρατηγική εκμετάλλευση της τακτικής επιτυχίας και το μέτωπο παρέμενε αδιάσπαστο.

Οι Γερμανοί είναι οι πρώτοι που αντελήφθησαν τη σημασία της φθοράς του αντιπάλου. Οργάνωσαν ανάλογα τις αμυντικές δυνάμεις τους και ανέμεναν τις συμμαχικές επιθέσεις με στόχο την επίτευξη όσο το δυνατόν μεγαλύτερων απωλειών. Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίστηκε η προσεκτικά οργανωμένη αλλά απέλπιδα συμμαχική επίθεση στο Σομ το 1916. Παράλληλα, οι γερμανοί προσπάθησαν, μέσω μιας γενικής επίθεσης στο στρατηγικά άνευ σημασία Βερντέν, να προκαλέσουν τη μέγιστη δυνατή φθορά στους Αγγλογάλλους. Η φθορά επιτεύχθηκε αλλά και οι γερμανικές απώλειες υπήρξαν εξίσου σημαντικές καθώς στο τέλος οι Γερμανοί, παρασυρμένοι από τη σφοδρότητα των μαχών ξέχασαν τον αρχικό στόχο (φθορά αντιπάλου) και κατέληξαν ότι ήταν απαραίτητο να καταλάβουν το ασήμαντο στρατηγικά οχυρό του Βερντέν. Με ψυχρά μαθηματικά στοιχεία, τα στρατεύματα των Κεντρικών Δυνάμεων σημείωναν περισσότερες απώλειες στους Συμμάχους με σχετικά φθηνότερο κόστος έναντι των αντίστοιχων προσπαθειών των Συμμάχων. Οι δυνατότητες όμως αναπλήρωσης των Συμμάχων ήταν σχετικά καλύτερες από αυτές των Κεντρικών Δυνάμεων. Ανώτερες ήταν και οι οικονομικές δυνατότητες των Συμμάχων. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος είχε πλέον κορυφωθεί και επιζητούμενο ήταν η μέγιστη φθορά του αντιπάλου συγκρινόμενη πάντα με τη δική μας (σχετική φθορά). Αμφότεροι οι αντίπαλοι εκτιμούσαν ότι η φθορά του αντιπάλου θα οδηγούσε στην κάμψη της βούλησης λαού και ηγεσίας για συνέχιση του αγώνα. Εγκλωβισμένοι σε μια αντιπαράθεση θανάτου, αδυνατούσαν να ακούσουν ψύχραιμες φωνές που αναζητούσαν ένα λογικό συμβιβασμό. Αντίθετα, άπαντες οι πλευρές έθεταν μαξιμαλιστικούς όρους απαράδεκτους εκ προοιμίου για την αντίπαλη πλευρά. Οι εμπλεκόμενες χώρες είχαν μεταβληθεί σε πλήρως ελεγχόμενες και κατευθυνόμενες οικονομίες εστιασμένες στην πολεμική προσπάθεια λαμβάνοντας όμως υπόψη και τις αντοχές της κοινωνίας. Παρόμοια στασιμότητα υπήρξε στο δυτικό μέτωπο και το 1917 με εξαίρεση τη συμμαχική επίθεση στη Φλάνδρα με πρωτόγνωρη σε όγκο συνδυασμένη χρήση πεζικού, πυροβολικού και των πρωτοεμφανιζόμενων αρμάτων. Παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις επετεύχθηκε πλήρης αιφνιδιασμός των Γερμανών και σημαντικός αριθμός τακτικών επιτυχιών με τρομερές απώλειες των αντιπάλων. Δέκα μέρες αργότερα, η γερμανική αντεπίθεση οδήγησε στην ανακατάληψη όλου του χαμένου εδάφους.

Δυτικό Μέτωπο-Εαρινή Γερμανική Επίθεση 1918: Η γερμανική διοίκηση, έχοντας απαλλαγεί από το βάρος του ανατολικού μετώπου και αντιλαμβανόμενη τη σημασία της αμερικανικής εμπλοκής αποφάσισε να εξαπολύσει μια αποφασιστική επίθεση (επιχείρηση Michael) για διάσπαση του μετώπου πριν την περαιτέρω άφιξη αμερικανικών ενισχύσεων. Η απόφαση

της εξαπόλυσης της αποφασιστικής επίθεσης αποτελούσε μονόδρομο για τη γερμανική στρατιωτική στρατηγική και τη μοναδική ευκαιρία επίτευξη μιας αποφασιστικής νίκης που υπό προϋποθέσεις μπορεί να οδηγούσε σε μια ικανοποιητική για το Βερολίνο συνθήκη ειρήνευσης. Ο στρατηγικός ελιγμός προϋπέθετε την επιτυχία της τακτικής διάσπασης και την άμεση και αποφασιστική εκμετάλλευση της. Οι προετοιμασίες ήταν μακροχρόνιες και η μυστικότητα επέτρεψε τον αιφνιδιασμό των Συμμάχων. Για τη διάσπαση των αμυντικών γραμμών εφαρμόστηκε σε μεγάλη κλίμακα η χρήση των ειδικώς εξοπλισμένων και εκπαιδευμένων μονάδων εφόδου. Η επίθεση στις 21 Μαρτίου 1918 σημείωσε τεράστια επιτυχία και έφερε τα συμμαχικά στρατεύματα στο χείλος της καταστροφής. Οι Σύμμαχοι αναγκάστηκαν για πρώτη φορά να κάνουν το αυτονόητο και να θέσουν όλες τις δυνάμεις υπό ενιαία διοίκηση. Η γερμανική επίθεση τελικά εξασθένησε και αναχαιτίστηκε από τους συμμάχους χωρίς να επιτύχει τους αντικειμενικούς στόχους. Ο Γερμανός στρατάρχης Λούντεντορφ (Erich Ludendorff) επικρίθηκε για ορισμένες στρατηγικές επιλογές του κατά τη διάρκεια της επιχειρήσεως αλλά η αποτυχία της επιθέσεως θα έπρεπε να αποδοθεί περισσότερο στην εξάντληση των επιτιθεμένων. Η συμμαχική αντεπίθεση που ακολούθησε απώθησε τους Γερμανούς χωρίς να επιτύχει σημαντικά στρατιωτικά στρατηγικά πλεονεκτήματα. Η αποτυχία όμως της γερμανικής εαρινής επίθεσης προκάλεσε την αύξηση των εσωτερικών φωνών για τη σύναψη συμφωνίας ειρήνης. Η στρατιωτική ηγεσία της Γερμανίας, υπό το βάρος των δυσμενών (αλλά όχι μοιραίων) εξελίξεων στο στρατιωτικό μέτωπο και των εσωτερικών πιέσεων απώλεσε τη ψυχραιμία και απαίτησε από την πολιτική ηγεσία την άμεση επίτευξη συμβιβασμού. Από τη στιγμή εκείνη το μέλλον της Γερμανικής Αυτοκρατορίας είχε προσδιοριστεί ανεπανόρθωτα.

Η διακινδύνευση της εαρινής επίθεσης του Λούντεντορφ έχει έντονα επικριθεί. Η συνέχιση της αμυντικής προσπάθειας, χωρίς το άγχος του ανατολικού μετώπου, ίσως ήταν περισσότερο αποτελεσματική με μια παράλληλη μικρή ενίσχυση των συμμάχων της Γερμανίας στα περιφερειακά μέτωπα. Δεν υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι η συνέχιση του πολέμου φθοράς για ένα ή δύο χρόνια θα οδηγούσε σε κάμψη της θελήσεως των Συμμάχων με δεδομένη και την εμπλοκή των ΗΠΑ. Η εαρινή επίθεση στόχευε στη μέγιστη φθορά των Αγγλογάλλων ώστε να καταστήσουν ευκολότερη μια πολιτική λύση. Αλλά η αποφασιστική αυτή προσπάθεια δε συνοδεύθηκε από καμιά πρόταση ειρήνευσης που πιθανόν να τάρασσε το εσωτερικό μέτωπο των Συμμάχων. Τελικά η υψηλή στρατηγική της Γερμανίας ήταν αυτή που υπέπεσε στα μεγαλύτερα σφάλματα και τα οποία ήταν αδύνατον να περισώσει ούτε η ανώτερη γερμανική στρατιωτική στρατηγική ούτε ακόμη και η αποτελεσματικότερη τακτική και τεχνική χρησιμοποίηση των αποδοτικότερων γερμανικών δυνάμεων.

Διαφορές στη Στρατιωτική Κουλτούρα Άγγλων-Γερμανών: Ο παράγων άνθρωπος τείνει πολλάκις να λησμονηθεί καθώς δίδεται έμφαση στο ρόλο της τεχνολογίας και αυτό αποτελεί μέγιστο σφάλμα. Ο παράγων άνθρωπος ενέκαθεν αποτελούσε πολλαπλασιαστική ισχύος των στρατευμάτων. Τα έμφυτα φυσικά του χαρακτηριστικά όχι μόνο επηρεάζουν την έκβαση των μαχών αλλά συντελούν και στην ανάπτυξη της στρατιωτικής κουλτούρας που χαρακτηρίζει τον κάθε λαό και την προς τον πόλεμο οργάνωση του. Χαρακτηριστική η διαφορετική προσέγγιση Άγγλων και Γερμανών στον Α΄ΠΠ για την αντιμετώπιση της «αταξίας», δηλαδή του χαοτικού περιβάλλοντος του πολέμου. Οι Άγγλοι επέλεξαν την άκαμπτη στρατιωτική πειθαρχία, την αυστηρή ιεραρχία, τη σχολαστική τυποποίηση και την προσπάθεια πλήρους και συστηματικής προετοιμασίας όλων των προπαρασκευαστικών λεπτομερειών. Η σχολαστική εφαρμογή των σχεδίων είναι αυτή που θα οδηγούσε στη νίκη και τα προβλήματα «τριβής» θα επιλύοντο με τον ορθό σχεδιασμό και τις ορθές αποφάσεις των προϊσταμένων κλιμακίων. Οι Άγγλοι διοικητές -από το κλιμάκιο του τάγματος και άνω- παρέμεναν στους σταθμούς διοικήσεως, με το τηλέφωνο ανά χείρας, ενημερώνοντας συνεχώς τους προϊσταμένους τους για την εξέλιξη των επιχειρήσεων για τις οποίες δεν είχαν συνήθως πραγματική εικόνα. Το γερμανικό δόγμα αποδέχεται ως αναπόφευκτο το πολεμικό χαοτικό περιβάλλον και προέκρινε την ανάληψη πρωτοβουλίας από όλα τα κλιμάκια. Το λεπτομερές και άρτια προπαρασκευασμένο σχέδιο επιχειρήσεων αποτελούσε τη βάση αλλά η εκτέλεση του ήταν αναπόφευκτο να ανατραπεί υπό το βάρος των απρόβλεπτων εξελίξεων και μόνο η προς την ορθή κατεύθυνση ανάληψη πρωτοβουλίας μπορούσε να εγγυηθεί την επιτυχία. Οι Γερμανοί διοικητές όλων των κλιμακίων ήταν περισσότερο προωθημένοι και το γεγονός αυτό τους οδηγούσε να έχουν καλύτερη τακτική αντίληψη της κατάστασης και να λαμβάνουν άμεσες αποφάσεις χωρίς την ανάγκη συνεχούς ιεραρχικής αναφοράς. Η εκπαίδευση των στρατευμάτων των δύο αυτών χωρών στηρίχθηκε στις δύο αυτές διαφορετικές προσεγγίσεις και προφανώς η γερμανική δούλεψε καλύτερα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε μια ολοκληρωτική σύγκρουση ανθρώπων, δυνατοτήτων, μέσων, κεφαλαίων και θελήσεων. Η ψυχρή ανάλυση των όλων των παραγόντων ισχύος, από την αρχή του πολέμου, δείχνει ότι η υπεροχή ισχύος έκλινε σημαντικά υπέρ των δυνάμεων της ANTANT. Οι δυνάμεις της ANTANT απολάμβαναν μια τεράστια οικονομική υπεροχή έναντι των Κεντρικών Δυνάμεων. Συγκεκριμένα διέθεταν συνδυασμένο εθνικό εισόδημα 60% μεγαλύτερο και 4 1/2 φορές μεγαλύτερο ανθρώπινο δυναμικό. Η πλάστιγγα έγειρε όμως ανεπανόρθωτα από τη στιγμή της εισόδου των ΗΠΑ στον πόλεμο. Ίσως ένα από τα βασικά ερωτήματα του

πολέμου είναι το πώς οι Κεντρικές Δυνάμεις έφτασαν τόσο κοντά στη νίκη? Προφανώς η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στον ανθρώπινο παράγοντα.

Δυστυχώς, η λήξη του πολέμου δεν έφερε την ειρήνευση. Οι αστοχίες στην οικοδόμηση της ειρήνης οδήγησαν στη δεύτερη και πιο φονική, ολοκληρωτική αναμέτρηση, είκοσι χρόνια μετά τη λήξη του Μεγάλου Πολέμου. Για άλλη μια φορά η στρατηγική σκέψη δεν κατόρθωσε να ενσωματώσει ορθά στις νέες περιστάσεις τα συμπεράσματα του Μεγάλου Πολέμου. Ο ηττημένος ήταν αυτός που αξιοποίησε καλύτερα τα στρατηγικά συμπεράσματα επιτυγχάνοντας συντριπτικές επιτυχίες στα πεδία των επόμενων μαχών. Ευτυχώς όμως, μάλλον φυλετικές γονιδιακές εμμονές, οδήγησαν σε επανάληψη παρομοίων σφαλμάτων στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής τα οποία και πάλι δεν μπόρεσε να θεραπεύσει η καταφανής ανωτερότητα στα επίπεδα της τακτικής.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Η φιλοσοφία του πολέμου, Carl Clausewitz, Εκδόσεις Τζηρίτα, 1960.
- The conduct of war (1789-1961), J.F.C. Fuller, Eyre & Spottiswoode publications, 1961.
- Δημιουργοί της νέας στρατηγικής: η στρατιωτική σκέψη από το Μακιαβέλι μέχρι Χίτλερ, Εκδόσεις ΓΕΣ, 1962.
- Η Έμμεσος Στρατηγική, Hart Liddell, Εκδόσεις ΓΕΣ, 1963.
- Origins of the First World War, L.C.F. Turner, (1970).
- Η Πολεμική Τέχνη στη Διαδρομή της Ιστορίας, Εκδόσεις ΓΕΣ, 1978.
- Διοίκηση και Ηγεσία, Εκδόσεις ΓΕΣ, 1988.
- War, peace and victory: strategy and statecraft for the next century, Colin S. Gray, Simon and Schuster publications, 1990.
- Διπλωματία, Henry Kissinger, Εκδόσεις Νέα Σύνορα-Λιβάνη, 1995.
- Διπλωματική Ιστορία Τριών Αιώνων, Θεόδωρου Χριστοδουλίδη, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 1997.
- Η Ιστορία του Πολέμου (Η Κουλτούρα του Πολέμου), John Keegan, Εκδόσεις Νέα Σύνορα-Λιβάνη, 1997.
- Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθανάσιος Πλατιάς, Εκδόσεις Εστία, 1999.
- Ο Ρόλος του Πολέμου στη Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία, Michael Howard, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.
- Strategy: the logic of war and peace, Edward N. Luttwak, The Belknap Press of Harvard University Press, 2001.
- Η Διοίκηση στον Πόλεμο, Martin Van Creveld, Εκδόσεις Τουρίκη, 2001.
- Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Michael Howard, Εκδόσεις Επιλογή, 2002.
- Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική, Robert Gilpin, Εκδόσεις Ποιότητα, 2006.

- Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (στρατιωτική, διπλωματική, οικονομική και κοινωνική ιστορία 1914-1918), Niall Ferguson, Εκδόσεις Ιωλκός, 2006.
- Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008.

*** ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ- Υποστράτηγος (εν αποστρατεία)**

- Πτυχιούχος τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών - Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Μεταπτυχιακό στις Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές - Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Μέλος του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών (ΕΛΙΣΜΕ)
- Συνεργάτης του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ)
- 0030-210-6543131, 0030-6983457318
- rafaelmarippo@yahoo.gr